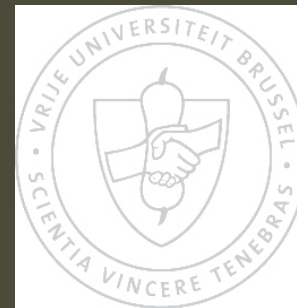

Vrije Universiteit Brussel

(Cyber)pesten bij Vlaamse jongeren:
kwantitatief onderzoek op basis van
database Kinderen- en jongerentelefoon
'Awel'

Eindverhandeling tot master in de
agogische wetenschappen

Student: Dimitri Cleeren
Promotor: Prof. Dr. Koen Lombaerts
Organisatie: Awel
Academiejaar: 2012-2013

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

(Cyber)pesten bij Vlaamse jongeren:
kwantitatief onderzoek op basis van database
Kinderen- en jongerentelefoon 'Awel'.

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen door

Cleeren Dimitri

Academiejaar 2012-2013

Promotor: Prof. dr. Lombaerts Koen

Co-promotor: Prof. dr. Zhu Chang

Aantal woorden: 13 849

Dankwoord

Het schrijven van deze masterproef verliep –zeker in het begin- niet steeds van een leien dakje. Gezien deze moest geschreven worden in combinatie met een postgraduaat aan de EHSAL, waar ik een heel aantal projecten moest zien te realiseren met de bijhorende deadlines, was tijdsmanagement een hekelpunt. Dit in combinatie met de atypische aard van het onderzoek, dat pas echt duidelijk werd na een grondige voorstudie van de gesprekken tussen vrijwilligers binnen Awel en de onderzoekseenheden, heeft gezorgd voor heel wat kopzorgen, onduidelijkheid en uitstelgedrag. Mits de steun van enkele mensen heb ik dit toch tot een goed einde kunnen brengen en kan ik nu dankbaar terugkijken op deze leerrijke ervaring. Deze mensen zou ik even willen bedanken.

Vooreerst gaat mijn dank uit naar Elke Denys, stafmedewerkster van de studiedienst van Awel. Zij heeft me goed op weg geholpen, steeds een antwoord geboden waar nodig en de nodige informatie bezorgd om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. Dit terwijl ik steeds op een zeer zelfstandige manier kon en tevens moest, verder werken aan het onderzoek. Ze heeft me ook steeds veel tijdsruimte gelaten, gezien mijn andere studie, zonder ooit opdringerig te zijn. Verder wil ik de hele organisatie en bestuur van Awel bedanken voor het vertrouwen. Zij hebben me namelijk inzage bezorgd in de vertrouwelijke chat- en mailgesprekken die anders ontoegankelijk zijn voor derden.

Vervolgens wil ik ook mijn promotor, Prof. Dr. Koen Lombaerts bedanken. Bij hem kon ik steeds terecht wanneer het nodig was. Ook hij heeft me een grote mate van zelfstandigheid geboden, waardoor ik op eigen houtje veel heb kunnen bijleren.

Tot slot bedank ik al mijn vrienden, mijn ouders en in het bijzonder mijn vriendin, Karolien. Zij hebben me steeds gemotiveerd, kalmte en ontspanning geboden, tips gegeven en steevast interesse getoond in mijn onderzoek wat voor andere –al dan niet interessante- perspectieven heeft gezorgd.

Dank jullie wel allemaal!

Inhoudsopgave

Dankwoord.....	4
INLEIDING.....	8
PROBLEEMSTELLING.....	9
STRUCTUUR.....	9
DEEL 1: THEORETISCH LUIK.....	11
1. Conceptafbakening pesten en cyberpesten.....	11
1.1. Definitie pesten.....	11
1.1.1. Vormen.....	11
1.2. Definitie cyberpesten.....	12
1.2.1. Vormen.....	13
1.2.2. Middelen.....	13
1.3. Besluit.....	14
2. Prevalentie van pesten en cyberpesten.....	14
2.1. Prevalentie van pesten.....	14
2.2. Prevalentie van cyberpesten.....	15
2.3. Besluit.....	15
3. De gevolgen van pesten.....	15
3.1. Het slachtoffer.....	15
3.2. De dader.....	16
3.3. De omstaanders.....	16
3.4. De ouders en het gezin.....	16
3.5. De samenleving.....	17
3.6. Besluit.....	17
4. Coping.....	17
4.1. Definitie Coping.....	17
4.2. Copingstrategieën – Klassiek pesten.....	17
4.3. Copingstrategieën - Cyberpesten.....	18
4.4. Copingstrategie naar leeftijd en geslacht.....	18
4.5. Besluit.....	19
5. Profielschets.....	19

5.1.	Profiel dader	19
5.2.	Profiel slachtoffer	20
5.3.	Besluit	21
DEEL 2: EMPIRISCH LUIK		22
6.	Methodologie.....	22
6.1.	Onderzoekstype en dataverzamelingmethode	22
6.2.	Onderzoekspopulatie en steekproef.....	22
6.3.	Verwerking en preparatie van de gegevens.....	23
6.4.	Betrouwbaarheid	23
6.5.	Ethische aanvaardbaarheid	23
7.	Resultaten	24
7.1.	Leeftijd	25
7.2.	Geslacht.....	27
7.3.	Oorzaak van slachtofferschap	28
7.4.	Duur van het pesten	28
7.5.	Lokaliteit van het pesten.....	29
7.6.	Aantal pestkoppen per pestgeval	29
7.7.	Pestvorm.....	30
7.8.	Hulpinstanties	31
7.9.	Copingstrategieën.....	31
7.10.	Vergelijkende tabellen	32
DEEL 3: DISCUSSIE EN CONCLUSIE.....		40
8.	Discussie: onderzoeksresultaten en literatuurstudie	40
9.	Conclusie.....	43
9.1.	Praktische en beleidsaanbevelingen.....	44
9.2.	Beperkingen eigen onderzoek.....	45
9.3.	Suggesties voor verder onderzoek	46
REFERENTIES		47
Bijlage 1: Vertrouwelijkheidsengagement		51
Bijlage 2: Grafieken van onderzoeksresultaten		52

INLEIDING

Pesten is een fenomeen dat in België zeer vaak voorkomt. Terwijl er in België volop geïnvesteerd wordt in onderwijs, en daardoor ook vooraanstaand is op Europees vlak, blijkt er op vlak van (cyber)pestpreventie niet veel structureels uit de bus te komen. Om dit probleem kracht bij te zetten: slechts 6 van de 29 OESO-landen, doen het slechter. Dit vormt een groot probleem gezien de pestcijfers een verband hebben met het hoge suïdecijfer in ons land (Beel, 2013).

In België kon men de afgelopen jaren een forse toename van persaandacht voor pesterijen waarnemen. Dit kwam er na enkele zelfmoordincidenten van ge(cyber)peste jongeren die dit soms zelfs aankondigden via sociale media. Maar ook schokkende beelden van hoe kinderen geslagen, uitgelachen en bespuwd werden door medeleerlingen haalden het nieuws¹. En niet alleen pesten onder kinderen blijkt een groot probleem, ook pesten tussen volwassenen en dan vooral op de werkvloer, heeft de laatste tijd veel persaandacht genoten. Beelden van hoe een man wordt vastgebonden op een paletten en uitgelachen wordt, zijn viraal gegaan en hebben via sociale media veel aandacht verworven².

Naast pesten is ook cyberpesten sterk aanwezig in onze maatschappij. 90% van de jongeren is actief op sociale media, met Facebook als koploper (Walrave, 2013). Om de haverklap wordt er wel ergens een pagina opgestart, zoals 'Antwerpse hoeren', waarop vooral jonge meisjes te zien zijn die als hoer of slet bestempeld worden. Om op zo'n pagina te verschijnen blijkt een profielfoto met pruillip of décolleté al genoeg. Ook haatgroepen tegen willekeurige mensen wegens zijn of haar citaten of uiterlijke kenmerken schieten als paddenstoelen uit de grond. De rol van de sociale media is dus groot, en ze beseffen dit ook. Sinds kort hebben ze een charter waarin ze zich engageren om misbruik tegen te gaan. Zo is er de mogelijkheid om via de privacy-instellingen je profiel af te schermen. Ook kan er door de gebruikers misbruik gerapporteerd worden. Maar het systeem is nog lang niet goed genoeg. Ook kan men zich afvragen in hoeverre kinderen en jongeren zelf hun privacy-instellingen kunnen beheren en in hoeverre ze zelf kunnen bepalen wat misbruik is, of wat misbruikt kan worden. Ouderlijk toezicht ontbreekt al te vaak, terwijl dit cyberpesterijen soms net zou kunnen voorkomen (Bergmans & Lescrauwaet, 2013).

Er bestaan reeds enkele organisaties (Jongeren Advies Centrum, Centrum Voor Leerlingenbegeleiding, ...) die deels als doel hebben jongeren te begeleiden bij het verwerken en aanpakken van (cyber)pestgedrag. Het onderzoek binnen deze masterproef richt zich op het analyseren van de database van één specifieke organisatie: Awel vzw. (verder genoemd: Awel). Dit is een anoniem en laagdrempelig contactkanaal voor kinderen en jongeren, gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid en heeft haar zetel in Sint-Jans- Molenbeek.

Awel is er in de eerste plaats om te luisteren, mee te voelen en mee te denken over problemen en dagdagelijkse bezigheden van de kinderen en jongeren. Er kan contact met hen opgenomen worden via verscheidene gratis kanalen: e-mail, chat, telefonisch en via het forum. Anonimiteit

¹ YouTube: 'Schokkend: Belgisch meisje wordt gepest!'

² YouTube: 'Man jarenlang gemarteld op werk.'

wordt er hoog in het vaandel gedragen. Enkel Awel en de oproeper zijn op de hoogte van contactopname, tenzij in een noodsituatie. Voor dit onderzoek is een uitzondering toegestaan, mits volledige inachtnaam van enkele voorwaarden en ondertekening van een vertrouwelijkheidsdocument (bijlage 1), tot inzage van deze contactopnames.

PROBLEEMSTELLING

Awel heeft enkele jaren geleden een digitaal registratieprogramma in het leven geroepen waarmee alle contacten met kinderen en jongeren worden bijhouden. Ondertussen beschikken ze over een gigantische databank maar geen middelen om deze ook effectief te ontsluiten. Bijgevolg hebben ze geen idee hoe hun 'klantenbestand' eruit ziet, terwijl dit de werking van hun aanpak alleen ten goede kan komen.

Indien men dit profiel specifiek zou kunnen opmaken, aan de hand van een beschrijvend onderzoek, is doelgerichter en meer op maat gemaakt preventie-, promotie- en copingmateriaal een volgende stap. Daarnaast kan een vergelijkende studie tussen de onderzoeksresultaten en de literatuurstudie een beeld geven van hoe goed de gewenste doelgroep bereikt wordt.

Daarom werd beslist deze databank ter beschikking te stellen voor analyse aan relevante derden. Na enig overleg en afgaande op wat zeer actueel is, werd beslist om het thema pesten en cyberpesten verder onder de loep te nemen binnen dit onderzoek. Met 1267 contactopnames over alle kanalen heen in 2012, bevindt dit thema zich op de zevende plaats binnen de top tien van meest behandelde thema's (Cijfers Awel 2012, het volledige rapport, 2012). Dit onderzoek zal zich toespitsen op de mail- en chatgesprekken uit het voorjaar van 2012.

Uiteindelijke doel van dit onderzoek is, d.m.v. een beschrijvende kwantitatieve analyse, een profiel voortbrengen van de kinderen en jongeren die geconfronteerd worden met pesten of cyberpesten en vervolgens contact opnemen met Awel. Met behulp van het gecreëerde profiel hopen we dat deze slachtoffers beter gehoord en geholpen zullen worden binnen Awel en de bredere samenleving.

Gezien het hier puur om registratie en ordening gaat van wat zich voordoet, is het opstellen van hypothesen hier niet aan de orde (Baarda & De Goede, 2006).

STRUCTUUR

Binnen deze masterproef zal in het eerste deel een theoretisch luik aan bod komen waarin de verschillende concepten nader worden toegelicht en gedefinieerd. Dit luik zal in vijf hoofdstukken worden opgesplitst. In het eerste hoofdstuk gaan we noodzakelijkerwijze in op de fenomenen pesten en cyberpesten en worden hun definities en verscheidene vormen uitvoerig besproken. Om een beter beeld te scheppen van hoe vaak deze concepten voorkomen, zullen we in het tweede hoofdstuk de prevalentie ervan in België nader toelichten. Om het probleem van (cyber)pesten kracht bij te zetten zullen in het derde hoofdstuk de gevolgen die dit meebrengt besproken worden voor alle betrokkenen en de gehele samenleving. Het vierde hoofdstuk behandelt het fenomeen coping en de daarmee gepaard gaande strategieën. Het inzicht dat dit meebrengt is belangrijk voor vergelijking en verduidelijking van de door Awel gebruikte (coping)strategieën. Ten slotte zal in het vijfde en laatste hoofdstuk van dit theoretisch luik een profiel geschetst worden van de dader en van het slachtoffer.

Deel twee, het empirische, zal bestaan uit twee hoofdstukken. Het eerste zal de gehanteerde methodologie nader toelichten. Het tweede hoofdstuk zal aan de hand van tabellen en figuren een concrete voorstelling van de onderzoeksresultaten weergeven. Deze resultaten zullen we in het laatste luik, 'Conclusie en discussie', uitvoerig bespreken.

Tot slot zal deze scriptie in het derde deel een discussie aangaan waarin het literatuuronderzoek gekoppeld wordt aan de samengevatte onderzoeksresultaten. Verder zullen we hier een conclusie trekken die enerzijds zal bestaan uit aanbevelingen voor Awel, anderzijds kritisch terugblijkt op het gevoerde onderzoek, de nadelen en beperkingen zal aangeven, en ten slotte een eerste stap zet voor eventueel verder onderzoek.

DEEL 1: THEORETISCH LUIK

1. Conceptafbakening pesten en cyberpesten

Centraal in dit literatuuronderzoek staan twee fenomenen: traditioneel pesten en cyberpesten onder kinderen en jongeren. Een goede omschrijving van deze concepten is onontbeerlijk om tot een beter begrip en onderbouwd antwoord op de onderzoeksvraag te komen.

1.1. Definitie pesten

In het woordenboek *Van Dale der Nederlandse taal* (2013) vinden we onder het begrip 'pesten' volgende omschrijving: "kwellen, treiteren, judassen".

Een praktischere omschrijving voor pesten op school wordt gegeven door de Zweed Dan Olweus (1996), een onderzoeker die baanbrekend werk heeft geleverd op vlak van pestgedrag: "Een scholier of scholiere krijgt te maken met geweld of wordt gepest, als hij of zij gedurende een langere periode herhaaldelijk is overgeleverd aan het negatieve gedrag van één of meer andere scholieren." (Olweus, 1996)

Onder een negatieve handeling verstaat Olweus (1996) een handeling waarbij men een ander opzettelijk schade berokkent of ongemak bezorgt. Deze kunnen zowel verbaal als fysiek van aard zijn. Ook ligt de nadruk in zijn definitie op het herhaaldelijk en langdurige karakter van deze handelingen. Verder moet er in de relatie tussen dader en doelwit sprake zijn van een feitelijk of ervaren machtsonevenwicht. Dit machtsverschil kan zich uiten in fysieke of mentale kracht, of in een verschil in aantal.

Dit onderzoek hanteert deze omschrijving omdat er een aantal zaken worden uitgesloten uit deze begripsomschrijving. Zo horen éénmalige of incidentele handelingen, alsook plagerijen, niet tot deze invulling. Om het verschil met cyberpesten meteen te duiden wordt in dit onderzoek een bijkomende eigenschap toegekend aan traditioneel pesten, namelijk de fysieke wereld. Dit betekent dat traditioneel pesten moet plaatsvinden in de echte, fysieke wereld, in tegenstelling tot de virtuele wereld van het cyberpesten. Verder onderzoek heeft ook nog uitgewezen dat traditioneel pesten nooit plaatsvindt onder onbekenden (Van Gampelaere, 2012). Bijgevolg doet ze zich dus steeds voor in vertrouwde sociale groepen. Hierin zit het verschil met ander agressief gedrag, dat niet herhaaldelijk hoeft plaats te vinden, noch binnen de vertrouwde sociale omgeving. Een laatste kenmerk dat in dit onderzoek wordt meegegeven aan klassiek pesten is dat de handelingen niet door het slachtoffer mogen worden uitgelokt. Verbaal noch fysiek.

1.1.1. Vormen

Onderzoek toont aan dat er verscheidene vormen zijn waarin pestgedrag zich kan manifesteren. Een eerste onderscheid vindt men in de directe of indirecte aard van pestgedrag.

Een directe vorm betreft pesterijen die fysiek of verbaal van aard zijn, gepaard gaande met een openlijk karakter. Indirecte en dus minder zichtbare vormen, zullen relationeel van aard zijn. Het

slachtoffer zal hier te maken krijgen sociale uitsluiting en isolatie (Kowalski, Limber, & Agatston 2012).

Verder kan er ook een onderscheid gemaakt worden naar meer specifieke vormen van pestgedrag, Gini en Pozzoli (2004) wijzen 4 types uit: fysiek, verbaal, seksueel en relationeel.

Bij fysieke pesterijen brengt men iemand lichamelijke schade aan. Daarnaast behoort iemands materiaal schade aanbrengen hier ook toe. De verbale vorm omvat het bedreigen, beledigen of uitlachen van een persoon. Een derde type betreft het seksueel pesten. Hierbij gaat men bijvoorbeeld seksueel getinte uitlatingen of aanrakingen maken. Deze drie vormen zijn overigens direct van aard. De laatste vorm is het indirect relationeel pesten, waarbij men schade gaat toebrengen aan de relaties van het slachtoffer met derden (Gini & Pozzoli, 2004).

1.2. Definitie cyberpesten

Er bestaat geen consensus rond het concept cyberpesten. Bijgevolg is er dus geen eenduidige definitie voorhanden die door alle onderzoekers gedeeld wordt.

Niettemin kan men het algemeen denkkader samenvatten met de definitie van Qing Li (2007 in Rabau & Lembrechts, 2008): "Cyberpesten is pesten via elektronische communicatie." Deze definitie duidt meteen ook op het belangrijkste verschil met traditioneel pesten, namelijk: het gebruik van elektronische communicatie (internet of gsm). Een uitgebreidere definitie van cyberpesten wordt gegeven door Bill Belsey, bekend van 's werelds eerste website (www.cyberbullying.org) over cyberpesten:

"Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals email, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke stemmingen op een website, ten dienste van gepland en herhaaldelijk vijandig gedrag van een individu of groep, met de bedoeling anderen schade toe te brengen" (Belsey, 2013).

Hierin komen de gelijkenissen met traditioneel pesten goed naar voor. Intentionaliteit en herhaaldelijk en vijandig karakter zijn belangrijke eigenschappen die men ook terugvindt bij traditioneel pesten.

Aan de hand van onderzoek uitgevoerd door Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans en Walrave (2006), kunnen we naast het gebruik van elektronische communicatie nog 5 karakteristieken afleiden die typerend zijn voor cyberpesten, waarmee ook meteen het verschil met klassiek pesten geduid wordt.

Ten eerste is er de mogelijkheid om via de nieuwe technologieën volstrekt anoniem te kunnen toeslaan. Bijgevolg is er minder terughoudendheid vanwege de pestkop die zich veiliger en onaanraakbaar voelt. Ten tweede is er de sociale context waarbinnen het pesten kan vallen. Met één klik kan meteen een zeer breed publiek worden bereikt, wat de schaamtegevoelens van het slachtoffer in de hand werkt. Continuïteit is een derde belangrijke eigenschap. De gedeelde informatie heeft een blijvend karakter en sleept dus voor langere tijd aan. Voorts is er een grotere afstand tussen dader en slachtoffer. Daders zijn zich daardoor vaak minder bewust van de impact hun handeling. Een laatste karakteristiek betreft de grotere toegankelijkheid tot het cyberpesten, zowel in tijd als ruimte. Bijgevolg is het slachtoffer nooit en nergens meer veilig.

Anonimiteit, het breder publiek, de grotere afstand tussen dader en slachtoffer, het blijvend karakter en de onmogelijkheid om aan pesterijen te ontsnappen maken duidelijk dat er ook hier net zoals bij klassiek pesten, een machtsonevenwicht is.

1.2.1. Vormen

Uit literatuuronderzoek blijkt dat er tal van vormen van cyberpesten bestaan. Een overzicht waarmee de meeste onderzoekers het eens zijn vinden we terug bij Spitzberg en Hoobler (2002). Allereerst is er, net zoals bij klassiek pesten, een onderscheid tussen direct en indirect cyberpesten.

Directe vormen van cyberpesten

Een eerste directe vorm van cyberpesten betreft het fysiek cyberpesten. Onder 'fysiek' moet men hier, in tegenstelling tot traditioneel pesten, verstaan: het beschadigen van de ICT van het slachtoffer of het plegen van een virtuele diefstal. 'Fysiek' kan hier dus niet letterlijk genomen worden. Concrete voorbeelden hiervan, gegeven door Kowalski et al. (2012), zijn: een account hacken en het daarbij horende paswoord veranderen of het aanrichten van schade door door van malware of virussen te versturen.

Een tweede vorm van direct cyberpesten is het verbaal cyberpesten. Hiertoe behoren beledigende of vijandige boodschappen versturen naar het slachtoffer.

Het verzenden van illustraties en foto's met kwaad opzet is een uiting van non-verbaal direct pestgedrag, doorgaans ook 'flaming' genoemd (Baruch, 2005). Een extremere vorm hiervan wordt gegeven door Jordan (1999), namelijk 'cyberrape'. Deze vorm impliceert seksuele handelingen tussen dader en slachtoffer.

Een laatste vorm van direct cyberpesten behelst het sociaal online pesten. Deze is de sociale uitsluiting van het slachtoffer uit bestaande online groepen. Preciezer vormen hiervan zijn het 'bannen' (uitsluiten) en 'muten' (geluid blokkeren). Deze vormen komen vooral voor in de game-wereld (Spitzberg & Hoobler, 2002).

Indirecte vormen van cyberpesten

Een eerste vorm van indirect cyberpesten is 'outing'. Het is een vorm van cyberpesten waarbij er gevoelige of vertrouwelijke informatie van het slachtoffer wordt verzonden of doorgestuurd. Dit heeft meestal vernedering tot gevolg (Spitzberg & Hoobler, 2002).

Bij 'masquerade', een volgende vorm, neemt de pestkop de virtuele identiteit van het slachtoffer aan is een vorm waarbij de pestkop de virtuele identiteit van het slachtoffer aanneemt, met als bedoeling de goede naam van het slachtoffer te besmeuren. Bij een variant hierop, 'identity fluidity', neemt de pestkop de identiteit van iemand anders aan met als bedoeling het slachtoffer te misleiden (Spitzberg & Hoobler, 2002).

Een laatste vorm van indirect cyberpesten wordt gegeven door Vandebosch et al. (2006). Het betreft hier het opstarten van haatwebsites of- groepen tegen het slachtoffer.

1.2.2. Middelen

Magrez (2009) stelt in het 'Advies nr. 6 van het Observatorium van de Rechten op het Internet betreffende Cyberpesten' dat chatten een zeer populair medium is om relaties te onderhouden.

Maar deze kunnen al snel een negatieve wending krijgen want ook in deze virtuele wereld kan pestgedrag de kop op steken.

In onderzoek van Leemans (2008) vinden we de voornaamste middelen tot cyberpesten. Van meest naar minder zijn dit: chat (36%), e-mail (20%), sms en telefonie (20%), de overige 20% wordt ingenomen door combinaties van voorgaanden.

1.3. Besluit

Pesten en cyberpesten kunnen duidelijk vele gedaanten aannemen. De ene vorm kan al wat erger ogen dan de ander, maar de impact van geen enkele kan worden onderschat. Met de komst van de nieuwe communicatietechnologieën is er een nieuwe prominente subcategorie bijgekomen, namelijk cyberpesten. Deze categorie is in deze moderne tijd sterk gegroeid en haar aandeel blijft steeds toenemen.

Het voorgaande en de karakteristieken van cyberpesten indachtig, kan men besluiten dat het van kwaad naar erger gaat met de pestproblematiek in onze hedendaagse samenleving.

2. Prevalentie van pesten en cyberpesten

Traditioneel pesten is een eeuwenoud fenomeen maar wordt in België pas sinds de jaren '90 gezien als een belangrijke topic waar ook onderzoek naar verricht moet worden. Cyberpesten is veel recenter opgedoken maar wordt ondertussen ook wel erkend in België. Dit toegenomen bewustzijn is er onder meer gekomen naar aanleiding van enkele dramatische gebeurtenissen, zoals zelfmoord bij kinderen en adolescenten ten gevolge van (cyber)pesterijen (De Knop et al., 2013).

2.1. Prevalentie van pesten

"Belgische tieners worden heel veel gepest". Zo luidt de titel van een krantenartikel uit de Standaard verschenen op 11 april 2013, van Beel (2013). Haar onderzoek constateert dat bijna vier op tien Belgische jongeren tussen de 11 en 15 jaar recent en minstens één keer, het slachtoffer werden van pesterijen. Daarmee doet België het zeer slecht in vergelijking tot andere landen (Magrez, 2009).

Het aanbod van echt wetenschappelijk onderzoek omtrent pesten is beperkt. Het viWTA-onderzoek³ over (cyber)pesten, uitgevoerd door Vandebosch et al. (2006), is het meest recente, grootschalig onderzoek. Uit dit onderzoek bij jongeren komt naar voor dat iets meer als de helft, 56,7%, de afgelopen 3 maand slachtoffer is geweest van pestgedrag. Ongeveer de helft, 49,3%, geeft aan zelf dader te zijn geweest.

Het eerste onderzoek aangaande pesten vinden we terug bij Stevens en Van Oost (1994). Zij stellen dat 20% tot 25% van de schoolgaande kinderen slachtoffer was van pestgedrag.

Uitspraken over eventuele evoluties naar meer of minder pesten is moeilijk. De gehanteerde methodologie verschilt steeds van onderzoek tot onderzoek, vergelijken en significante verschillen

3 Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek – viWTA

waarnemen is bijgevolg onmogelijk.

2.2. Prevalentie van cyberpesten

Het DICA⁴ onderzoek, uitgevoerd door Pabian en Vandebosch (2010), stelt vast dat 11,1% van de jongeren slachtoffer is geweest van één of meerdere cyberpesterijen, en dit gedurende de zes maanden voorafgaand aan het onderzoek. Exact evenveel jongeren, 11,1%, gaven toe zelf dader te zijn geweest in diezelfde periode.

Uit het reeds eerder besproken advies van Magrez (2009) blijkt overigens dat men in de toekomst nog een stijging mag verwachten wat betreft het aantal incidenten van cyberpesten. Deze evolutie zal zich manifesteren doordat het aantal kinderen en adolescenten dat toegang heeft tot het internet en over een eigen gsm beschikt alsmaar toeneemt, daarenboven zullen ze deze ook steeds intensiever gaan gebruiken.

2.3. Besluit

Literatuuronderzoek uit België naar de prevalentie van pesten en cyberpesten toont aan dat ondanks de jeugdige leeftijd van cyberpesten, deze reeds een vaste plaats heeft veroverd binnen onze samenleving. De besproken onderzoeken van Beel (2013) en Vandebosch et al. (2006) vergelijkend, kan men concluderen dat ongeveer de helft van de bevroagde jongeren recent slachtoffer is geweest van pesten. Bij cyberpesten ligt dit een pak lager, ongeveer één op tien, maar deze vorm zal ongetwijfeld nog sterk toenemen.

Literatuuronderzoek heeft voorts uitgewezen dat grootschalige, recente studies schaars zijn terwijl dit een zeer behoevende kwestie is.

3. De gevolgen van pesten

Pesten is een proces dat destructieve gevolgen, allerlei angsten en zelfs lichamelijke en psychische klachten met zich kan meebrengen, die uiteraard verschillen naargelang op wie ze betrekking hebben. We zullen de gevolgen kort bespreken voor het slachtoffer, de pestkop, de samenleving en ten slotte voor de ouders en het gezin. Deze gevolgen zijn gelijk voor gevallen van pesten en van cyberpesten.

3.1. Het slachtoffer

Wanneer een individu gepest wordt, neemt diens zelfvertrouwen een vrije val en dit werkt het minderwaardigheidsgevoel in de hand. Gevolg hiervan is dat het slachtoffer zich onzeker gaat voelen omdat zijn onpopulariteit als vanzelfsprekend genomen zal worden. Vaak is er dan ook sprake van argwaan tegenover derden, zelfs terwijl deze geen slechte bedoelingen hebben (Delver & Hop, 2007).

4 Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents, project dat momenteel loopt aan de Universiteit Antwerpen. In dit project (2010-2014) worden meer dan tweeduizend jongeren van het vijfde leerjaar tot het vierde middelbaar in totaal vier keer (2 keer per schooljaar) bevroagd naar hun ervaring met cyberpesten. De cijfers die in dit onderzoek vermeld zijn, werden verzameld tijdens de eerste golf.

Naast de beschreven gevolgen kunnen ook allerlei angsten optreden. Claustrofobie, pleinvrees, angst voor nieuwe ontmoetingen, angst voor eenzaamheid, angst om te praten en dergelijke meer. Allemaal zijn het angsten waar het slachtoffer onder gebukt kan gaan. Vaak durft men zelfs geen initiatieven meer nemen zoals een groepssport beoefenen of naar de jeugdbeweging gaan. Zijn/haar sociaal leven dreigt bijgevolg ook ten onder te gaan. Daarenboven leven slachtoffers vaak met leugens, die zo hardnekkig kunnen worden volgehouden dat ze zich al snel in een neerwaartse spiraal bevinden met geen weg terug (Cioppo, 2008).

De ondergane stress, als gevolg van de (cyber)pesterijen, kan zich ook uiten in lichamelijke klachten zoals buikpijn, bedwateren, eetstoornissen, concentratie- en leerproblemen, lusteloosheid, enzovoort. Verder zijn er ook nog psychische klachten zoals depressie die de kop kunnen opsteken. In het ergste geval gaat het slachtoffer er helemaal onderdoor, vindt hij het leven niet langer de moeite waard en onderneemt hij een zelfmoordpoging (Deboutte 1995 in Cioppo, 2008).

3.2. De dader

Niet alleen voor het slachtoffer maar ook voor de pestkop zijn er negatieve gevolgen gekoppeld aan diens handelingen. Daarnaast is pesten an sich vaak een gevolg van een negatieve dieperliggende oorzaak (Deboutte 1995 in Cioppo, 2008).

Uit een onderzoek van Stevens en Van Oost (1995) blijkt dat de meeste pestkoppen geen echte vrienden hebben. De mensen rond hem/haar sluiten zich vaak aan bij hem/haar aan uit angst om zelf het slachtoffer van zijn/haar pesterijen te worden. Bovendien wordt er vaak uitgegaan van 'eens een pestkop, altijd een pestkop'. Het gevolg hiervan is dat er vaak vooroordelen aan deze persoon gelinkt worden, gebaseerd op zijn/haar pestverleden, waardoor die in conflictsituaties blijft terechtkomen (Stevens en Van Oost, 1995).

Pestkoppen hebben dus nood aan een adequate hulpverlening, zo niet lopen zij een verhoogd risico om ook in hun latere leven in aanraking te blijven komen met de autoriteiten (De Meyer, Heurckmans, & Vanbilloen, 1994 in Coppio, 2008).

3.3. De omstaanders

Voor de omstaanders en/of getuigen zijn er minder gevolgen. Wel steekt schuldgevoel de kop op wanneer ze meedoen door groepsdruk maar eigenlijk meeleven met het slachtoffer. De groeps sfeer wordt al snel verpest en wantrouw ten opzichte van elkaar kan optreden. Ook is het mogelijk dat na een langere termijn gewenning aan de pesterijen optreedt, men er gevoelloos voor wordt en als normaal beschouwt (Stevens & Van Oost, 1995).

3.4. De ouders en het gezin

Hoewel de impact van pesterijen op het gezin vaak buiten beschouwing wordt gelaten, is deze toch het vermelden waard. Ouders gaan twifelen aan zichzelf, aan de wijze waarop ze hun kinderen hebben opgevoed en aan de toekomst van hun kind. Dit komt de sfeer binnen het gezin allesbehalve ten goede en uitzonderlijk kan dit zelfs escaleren tot een echtscheiding. Als alle aandacht bovendien naar het slachtoffer gaat, komen de eventuele andere kinderen van het gezin in de kou te staan en bevinden ook deze zich in een risicosituatie (Deboutte 1995 in Cioppo, 2008).

3.5. De samenleving

Zoals hierboven reeds aangehaald, kampen zowel het slachtoffer als de pestkop vaak met een gebrek aan sociale vaardigheden. Goed functioneren in de samenleving komt zo in het gedrang (Leemans, 2008). Meer kosten voor gezondheidszorg, lagere onderwijskwaliteit, lagere levenskwaliteit, meer stress en meer criminaliteit. Dit zijn maar enkele van de vele negatieve gevolgen die pestgedrag op lange termijn teweegbrengt.

3.6. Besluit

De negatieve gevolgen van pesten zijn niet te onderschatten. Deze negatieve impact kan betrekking hebben op het slachtoffer, de pestkop, de ouders en het gezin, de omstanders en de hele samenleving. Het spreekt dus voor zich dat er alles aan gedaan moet worden om dit tot een minimum te herleiden. Helaas is dit geen evidentie, want vaak worden pesterijen laattijdig opgemerkt of is de tussenkomst ondoordacht waardoor de situatie zelfs nog kan escaleren.

4. Coping

Om het pesten te verhelpen kan men verschillende copingstrategieën aanwenden. In wat volgt zullen we eerst het fenomeen 'coping' definiëren om vervolgens de verschillende copingstrategieën uit de doeken te doen. Dit doen we eerst voor klassiek en erna voor cyberpesten.

4.1. Definitie Coping

Onder coping verstaat men een aantal reacties die door het slachtoffer worden aangewend om met een problematische situatie, in dit geval (cyber)pesten, om te gaan. De voornaamste reden voor gebruik is het komaf willen maken met deze situatie (Monat & Lazarus, 1991). De twee voornaamste aspecten van het concept coping worden hieronder toegelicht.

Ten eerste hoeft coping succesvol noch afgerond te zijn. Het is eerder een poging om het probleem aan te pakken of op te lossen. Het tweede aspect vult het feit dat coping een steeds veranderend proces is door de verschillende pogingen die reeds ondernomen zijn en de gevolgen hiervan (Monat en Lazarus, 1991).

4.2. Copingstrategieën – Klassiek pesten

De meest gebruikte copingstrategieën die door kinderen worden toegepast als reactie tegen klassiek pesten, worden samengevat door Hunter en Boyle (2004 in Van Gampelaere, 2012) in hun 'Ways of Coping Checklist'. De vier belangrijkste copingstrategieën die hier naar voren komen zijn 'wishful thinking', 'seeks social support', 'problem focused' en 'avoidance'.

Wishful thinking: deze copingstrategie is passief en emotioneel van aard. Men hoopt hier tegen beter weten in dat de situatie vanzelf zal overgaan. Een stelling die hiertoe behoort is: 'Ze zullen het pesten wel beu worden en er vanzelf mee stoppen.'

Seeks social support: deze strategie is actief en probleemgericht van aard. Hier gaat het slachtoffer steun zoeken bij anderen. Een stelling als voorbeeld hiervan: 'Met iemand praten die iets concreets kan doen om het pesten te verhelpen.'

Problem focused: ook deze strategie is actief en probleemgericht. Hier wordt op zoek gegaan naar

informatie om het probleem op te lossen en eventueel een te volgen plan van aanpak gemaakt. Volgende stelling behoort hiertoe: 'Ik ga via een forum informatie opzoeken die me kan helpen het pesten te stoppen.'

Avoidance: deze strategie is passief en emotioneel van aard. De pesterijen worden vermeden en/of geaccepteerd. Volgende stelling als voorbeeld: 'Ik zal maar moeten leren leven met de pesterijen.'

Naast deze vier copingstrategieën worden ook op de website van de kinder- en jongerentelefoon Awel, drie strategieën aangehaald om het pesten tegen te gaan. Zo raden ze aan een vastberaden lichaamstaal uit te stralen (actief en emotioneel). Dit kan men bereiken door zich sterk voor te doen en positieve emoties uit te stralen. Daarnaast wordt de what-ever aanpak ook aangeprezen (passief en emotioneel). Dit doet men door niet meer te reageren zoals de pestkop het verwacht. Wanneer men dit lang genoeg volhoudt, zal de pret er na een tijdje af zijn en zal de pestkop vanzelf stoppen. Een laatste manier die kan worden aangewend tegen pestgedrag is de humor aanpak (actief en emotioneel). Door een gepast, grappig en onverwacht antwoord te geven, kan de pestkop uit z'n lood geslagen worden (Awel, 2013).

4.3. Copingstrategieën - Cyberpesten

Ook slachtoffers van cyberpesten kunnen op verschillende manieren reageren op dit gedrag. Omdat het pesten niet altijd even opvallend is naar de buitenwereld, wordt van de jongeren al te vaak verwacht dat ze de probleemsituatie uit eigen beweging melden aan hun ouders, directie of andere volwassenen. Toch wordt in het onderzoek van Patchin en Hinduja (2006 in Leemans, 2008) vastgesteld dat dit niet zo is. Hier kwam onder meer naar voren dat een slechts een kleine meerderheid van de jongeren er in geloofden dat volwassenen in de schoolomgeving er alles aan zouden doen om het cyberpesten te stoppen, wanneer ze ervan op de hoogte werden gesteld.

In het onderzoek van Remers, Ceuleers en Swager (2006) wordt nagegaan bij wie slachtoffers van cyberpesten terecht kunnen met hun problemen. Iets meer dan de helft van de ondervraagde jongeren gaf aan dan niet te weten wie deze contactpersoon op school zou kunnen zijn. Drie vierde van de leerlingen gaf daarentegen aan thuis of in een thuisomgeving wel te weten bij wie ze terecht kunnen met hun problemen.

Vaak zijn de jongeren zelf wat weerbaarder wanneer het gaat om cyberpesten. Zo worden e-mails, foto's en dergelijke verwijderd waarna ook de zender wordt terechtgewezen, gerapporteerd of geblokkeerd. Eén vijfde van de jongeren gaf daarenboven aan dat ze van e-mailadres zijn veranderd na de pesterijen (Remers, Ceuleers, & Swager, 2006).

Ook uit de studie van Patchin en Hinduja (2006 in Leemans, 2008) blijkt dat adolescenten in de mogelijkheid zijn zichzelf min of meer te beschermen tegen cyberpestkoppen. Zo vroegen een aantal jongeren de pestkop zelf om er mee te stoppen, sommigen bleven zelfs een hele tijd offline tot de pestkop hem/haar was vergeten.

4.4. Copingstrategie naar leeftijd en geslacht

'Wishful thinking' en 'avoidance' blijken minder geschikt voor jonge kinderen (9-12jaar) gezien de emotionele aard ervan. Oudere kinderen, vanaf 13 jaar, kunnen namelijk beter omgaan met emoties (Hampel & Petermann, 2005). Maar dit is eerder een veronderstelling want specifiek

onderzoek naar een verband tussen leeftijd en de best gehanteerde copingstrategie, blijft uit.

Voor copingstrategieën ten opzichte van geslacht is dit er wel, maar er is geen significant verschil teruggevonden tussen jongens en meisjes (Klumper, 2008).

4.5. Besluit

Dat er een aantal copingstrategieën voorhanden zijn die kinderen kunnen gebruiken wanneer zij het slachtoffer zijn van pestgedrag, komt duidelijk naar voren uit deze literatuurstudie. Uit een buitenlands effectonderzoek van Clarke en Barry (2010), blijkt bovendien dat kinderen die deze strategieën aangeleerd krijgen beter omgaan met pesterijen en betere relaties hebben met andere kinderen. De slachtoffers in de eerste fase op de hoogte brengen van deze copingstrategieën is dus onontbeerlijk om eventueel komaf te maken met het ondergane (cyber)pestgedrag.

'Seeks social support', 'problem focused' zijn actieve en probleemgerichte copingstrategieën en genieten bijgevolg onze voorkeur naast de andere passievere en/of emotionele strategieën, namelijk 'avoidance' en 'wishful thinking'.

5. Profielschets

Om het pesten en cyberpesten ten volle te begrijpen is een profielschets van zowel dader als slachtoffer belangrijk. Voor de dader zullen we in wat volgt de leeftijd, het geslacht, de lokaliteit, hoe en waarom ze pesten, bespreken.

5.1. Profiel dader

Leeftijd

Het aantal mannelijke daders van klassiek pesten neemt volgens de studie van Van Gampelaere (2012) procentueel toe met de leeftijd. Bij vrouwelijke daders daarentegen, blijft dit min of meer stabiel. Voorts wordt er zowel bij jongens als bij meisjes (doch minder prominent) een piek waargenomen bij de 12 jarigen.

Leeftijd blijkt overigens een rol te spelen bij de gehanteerde pestvorm. Jonge kinderen zullen sneller direct fysiek gaan pesten, daar waar bij iets oudere kinderen, 13 jaar en ouder, indirect relationeel of direct verbaal pesten vaker de kop zal opsteken (Van Gampelaere, 2012).

Onderzoek van Vandebosch et al. (2006) wijst uit dat de kans om te cyberpesten zowel bij jongens als meisjes toeneemt naarmate men ouder wordt, dit in tegenstelling tot klassiek pesten. De gevonden piek voor cyberpestgedrag ligt overigens iets hoger dan bij klassiek pesten, namelijk bij de 13 jarigen.

Geslacht

Onderzoek van Ma, Stewin en Mah (2001) toont aan dat jongens drie keer meer kans hebben om dader te zijn van pesten dan meisjes, ze houden het voorts ook wat langer vol. Meisjes zullen daarenboven vaak enkel andere meisjes pesten daar waar jongens zowel jongens als meisjes als slachtoffer kiezen.

Tussen het geslacht en de gebruikte pestvorm is net zoals bij de leeftijd, een significant verschil gevonden. Meisjes zullen subtieler en dus indirecter (relationeel) gaan pesten terwijl jongens het

directer aanpakken (fysiek en verbaal) en hun acties dus meer in het oog springen (Van Gampelaere, 2012).

Bij cyberpesten zijn de jongens ook iets vaker dader, maar het verschil is miniem. 12,4% van de jongens gaven in de DICA studie toe iemand gepest te hebben via internet of gsm ten opzichte van 9,9% van de meisjes (Pabian & Vandebosch, 2010).

Lokaliteit

75% van de pesterijen vinden plaats buiten de klas- en lescontext. Tijdens de speel- en eettijden piekt het aantal pesterijen. Hetzelfde voor de momenten waarop leerlingen zich verplaatsen (in de school/op weg naar school/op weg naar huis). Gebrek aan toezicht werkt pesten dus duidelijk in de hand (Goberecht, 2008).

Cyberpestkoppen slaan vanzelfsprekend het meest toe van thuis uit, daar vinden ze immers hun middelen tot cyberpesten. Thuis zijn ze ver verwijderd zijn van hun slachtoffer en kunnen dus –al dan niet- ongestoord hun gang gaan zonder interventie van derden. In 17% van de gevallen wordt er wel gepest met het slachtoffer in de nabijheid en dit voornamelijk in de schoolomgeving (Leemans, 2008).

Middelen

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat 50% van zowel de klassieke- als cyberpesterijen verbaal beledigend van aard zijn. De tong en taal zijn dus de belangrijkste pestwapens (Goberecht, 2008; Vandebosch et al., 2006).

De middelen die pestkoppen aanhalen tot cyberpesten werden eerder besproken in '1.2.3. middelen'.

Aanleiding tot pesten

De pestkoppen hebben over het algemeen vaak te kampen met een minder goed zelfbeeld en een gebrek aan zelfvertrouwen. Naar de buitenwereld toe proberen ze dit te verbergen. Om dit te bereiken gebruiken ze een zondebok, zodat ze iedereen en zichzelf kunnen overtuigen dat ze wel iets waard zijn en dat er naar hen geluisterd moet worden. Het wordt een machtsspel. Pesten om eigen frustraties is daarnaast ook een voorname aanleiding (Van Gampelaere, 2012).

5.2. Profiel slachtoffer

Geslacht

Uit onderzoek van Vandebosch et al. (2006) leiden we af dat meisjes drie keer meer kans hebben om gepest te worden dan jongens. Hierbij dient men dan in achterhoofd te houden dat jongens voornamelijk gepest worden door andere jongens, daar waar meisjes zowel door jongens als meisjes gepest kunnen worden.

Ook bij cyberpesten worden meisjes vaker het slachtoffer. Dit blijkt ook uit de DICA studie door Pabian en Vandebosch (2010), waarin bijna dubbel zoveel meisjes aangaven het slachtoffer te zijn geweest van cyberpesten dan jongens.

Leeftijd

Kinderen worden in 80% van de gevallen gepest door leeftijdsgenoten of oudere kinderen. De piek waarop kinderen het vaakst slachtoffer zijn, is net zoals bij daders, 12 jaar (Pelligrini & Long, 2002).

Onderzoek van Slonje en Smith (2008 in Perren, Dooley, Shaw en Cross, 2010) toont aan dat ook bij cyberpesten de meeste slachtoffers gepest worden door leeftijdsgenoten of oudere kinderen. De gevonden piek ligt hier iets later dan bij klassiek pesten, namelijk bij de 14 jarigen.

Aantal daders

Het merendeel, twee derde, van de klassieke pesterijen gebeurt door toedoen van een groep. In één derde van de gevallen wordt het leed berokkend door slechts één persoon (Kowalski et al., 2012).

Bij cyberpesten ligt het zwaartepunt anders. Hier wordt in 80% van de gevallen iemand gepest door één persoon (Goberecht, 2008). Dit kan verklaard worden door het feit dat men meestal alleen achter een computer zit.

Oorzaak van slachtofferschap

Onderzoek van Walrave, Demoulin, Heirman en Van Der Perre (2009) geeft een overzicht van de 4 voornaamste oorzaken die aanleiding geven tot slachtofferschap en tevens gedeeld worden door de meeste onderzoekers, met het 'anders zijn' als duidelijke koploper. Enerzijds anders zijn door fysieke, uiterlijke kenmerken. Bijvoorbeeld kleiner zijn, een andere huidskleur hebben of een bril of beugel dragen. Anderzijds kan men kan ook 'niet passen in de samenleving' door innerlijke, psychische kenmerken. Adhd, dyslexie of hoogbegaafd zijn behoren hiertoe. Een tweede factor is het bereikbaar zijn. Het slachtoffer is de zondebok van het afreageren van de frustratie zonder hiervoor zelf aan de basis te liggen, gewoon aanwezig zijn volstaat. Het weerloos zijn van het slachtoffer is een derde factor. De vierde, laatste en ook minst voorkomende oorzaak is het al dan niet eerder slachtoffer te zijn geweest van pesterijen. Wie eenmaal als zondebok is bestempeld, geraakt hier moeilijk van af (Walrave et al., 2009).

5.3. Besluit

De dader van klassiek pesten ziet er volgens het literatuuronderzoek uit als volgt: Het is een jongen van 12 jaar oud. Zijn gebruikte pestvorm is direct en fysiek van aard en zal toegepast worden op een leeftijdsgenoot bij wie het geslacht van geen belang is. Hij pest vooral in groep en in de schoolomgeving, wanneer toezicht afwezig is. Verder zal hij pesten door een minder goed zelfbeeld en vertrouwen.

De dader van cyberpesten is iets ouder, 15 jaar. Het is een jongen die een andere jongen cyberpest, doet dit van thuis uit via verschillende elektronische communicatiemiddelen en handelt alleen. Hij cyberpest overigens ook ten gevolge van een minder goed zelfbeeld en vertrouwen.

Het slachtoffer van klassiek pesten is een meisje dat gepest wordt door een meisje of jongen. Ze is 12 jaar oud en wordt gepest door iemand van dezelfde leeftijd of iemand die ouder is dan haar. Verder wordt ze gepest door een groepje door haar 'anders zijn' op basis van uiterlijke kenmerken.

Het slachtoffer van cyberpesten is ook een meisje dat gepest wordt door een jongen of meisje. Ze is overigens iets ouder dan bij klassiek pesten, 14 jaar oud, en wordt zoals bij klassiek pesten, gepest door een leeftijdgenoot of iemand dat ouder is. Verder wordt ze gecyberpeest door een enkeling, met als oorzaak haar uiterlijke kenmerken.

DEEL 2: EMPIRISCH LUIK

In dit empirisch luik zal eerst de gehanteerde methodologie uitvoerig besproken worden. Deze bestaat uit het onderzoekstype, de dataverzamelmethode, de onderzoekspopulatie, hoe de data verwerkt werd en diens preparatie. Vervolgens zullen de betrouwbaarheid en ethische aanvaardbaarheid onderzocht worden. Tot slot komen de resultaten van deze kwantitatieve analyse aan bod en deze zullen nadien, in het hoofdstuk 'discussie' van deel drie, teruggekoppeld worden aan ons literatuuronderzoek.

6. Methodologie

6.1. Onderzoekstype en dataverzamelmethode

Voor dit onderzoek werd eerst geopteerd om enkel een kwalitatieve analyse te verrichten, een documentanalyse, maar bij nader inzien waren de gesprekken te oppervlakkig om dit tot uitvoering te kunnen brengen. De dialogen zijn steeds zeer kort en doorvragen in functie van dit onderzoek is niet mogelijk, er is dus geen sprake van diepgaande gesprekken. Daarom is besloten om voor een kwantitatieve analyse te gaan. Verder zal het in dit onderzoek gaan om registratie en systematische ordening van wat zich voordoet, zonder daarbij te streven naar ontwikkeling van een theorie of het formuleren van hypothesen. Het gaat hier dus om een beschrijvend onderzoek (Baarda & De Goede, 2006).

Gezien we zullen observeren noch interviewen maar gebruik zullen maken van reeds bestaande gegevens, is verdere uiteenzetting van de dataverzamelmethode hier niet aan de orde (Baarda & De Goede, 2006).

6.2. Onderzoekspopulatie en steekproef

De theoretische populatie (universum) voor dit onderzoek: Alle kinderen en jongeren die te maken hebben met (cyber)pesten en die hiervoor contact hebben opgenomen met Awel.

Voor dit onderzoek is uitzonderlijke toegang verleend tot de chat- en mailgesprekken aangaande (cyber)pesten tussen kinderen en jongeren met Awel, in het voorjaar van 2012. Telefonische contactopnames zijn vanwege praktische en privacy redenen niet toegankelijk gemaakt. Wanneer we enkel naar de chat- en mailgesprekken van de eerste zes maanden van 2012 kijken en de telefonische gesprekken achterwege laten komen we aan 151 gesprekken aangaande pesten, cyberpesten of allebei. Gezien deze operationele populatie betrekkelijk klein is, zal deze in zijn geheel in het onderzoek betrokken worden. Deze gaat door als onze steekproef. De onderzoekseenheden zijn hier dus niet willekeurig in opgenomen, bijgevolg is deze steekproef select en is inductieve statistiek, en dus generalisatie, niet mogelijk (Baarda & De Goede, 2006).

De populatie voor dit onderzoek: Alle kinderen en jongeren die te maken hebben met

(cyber)pesten en die in de eerste helft van het jaar 2012 via chat of e-mail contact hebben opgenomen met Awel.

6.3. Verwerking en preparatie van de gegevens

De gesprekken zijn ongestructureerd van aard, met als gevolg dat er geen sprake is van vaste vragen, noch antwoorden. We weten dus niet op voorhand welke informatie we zullen krijgen en waar we verdere analyse naar zullen kunnen verrichten. Blanco beginnen was dus de boodschap. Na een aantal gesprekken gelezen te hebben, wat kan doorgaan als voorstudie, en de literatuurstudie indachtig, is het wel duidelijk geworden dat er een aantal variabelen steeds terugkomen. De bruikbare variabelen zijn in Excel (bijlage DVD) gezet en hiermee zijn we dan gaan verder werken. De variabelen die we bekomen hebben, zijn:

- Geslacht en leeftijd van het slachtoffer?
- Geslacht en leeftijd van de dader?
- Wordt men gepest door een groep of enkeling?
- Waar wordt iemand gepest?
- Werd er al hulp gezocht? Zo ja, wat is de reactie?
- Wat is de aanleiding tot pesten?
- Welke vorm neemt het (cyber)pesten aan?
- Duur/frequentie van het pesten?
- Welke copingstrategie wordt aangeraden?
- Eventuele opmerkingen.

Nieuwe variabelen bleken niet genoeg in aantal op te duiken en na deze te hebben voorgelegd aan de opdrachtgever, bleek bijstelling niet meer nodig. Verder werd geopteerd om ook een aparte kolom te voorzien voor eventuele opmerkingen. Deze zal gebruikt worden om eventuele aanbevelingen te doen in de conclusie van dit onderzoek.

Na een codeerschema te hebben opgesteld zijn we de Excel-lijst gaan omzetten in SPSS (bijlage DVD) om verder te analyseren.

6.4. Betrouwbaarheid

Dit onderzoek is volledig betrouwbaar gezien de kinderen en jongeren uit eigen beweging contact hebben opgenomen met Awel, er geen gebruik gemaakt werd van een vragenlijst en de omgeving en situatie niet beïnvloed werd door dit onderzoek noch door Awel. De dataverzameling is bijgevolg non-reactief (Baarda & De Goede, 2006).

6.5. Ethische aanvaardbaarheid

Uit praktische overwegingen en gezien ondertekening van het vertrouwelijkheidscharter, die de anonimiteit en privacy verzekert, zal enkel gebruik gemaakt worden van bestaande informatie. Deze zijn de digitale gesprekken tussen de kinderen en vrijwilligers binnen Awel. Bijgevolg is verder contact opnemen met de onderzoekseenheden, zinnen letterlijk overnemen of de gesprekken aan derden doorgeven verboden. Verder zijn de gesprekken volledig geanonimiseerd. Namen, scholen, adressen en dergelijke meer zijn dus verwijderd. Principiële toegankelijkheid en

privacy zijn bijgevolg volledig gewaarborgd (Baarda & De Goede, 2006).

7. Resultaten

In dit onderdeel zullen we het profiel van de kinderen en jongeren die contact hebben opgenomen met Awel, beschrijven aan de hand van de onderzoeksresultaten. Deze resultaten werden berekend met SPSS en weergegeven in tabellen (bijhorende grafieken in bijlage 2). Bij de meeste variabelen zijn er 'missing values', gegevens die niet werden gegeven door de respondenten. Daarom is geopteerd om ook steeds de 'valid percent' te vermelden. Dit is het percentage berekend zonder rekening te houden met de respondenten die de gegevens niet hebben meegegeven. Naast het percentage zullen we ook steeds de ruwe data meegeven, de 'count'. Het is belangrijk deze ruwe data steeds in het achterhoofd te houden gezien er vaak een groot aantal 'missing values' is, dat bij weglating zorgt voor een relatief hoog percentage van de behandelde gegevens, terwijl dit in werkelijkheid slechts overeenkomt met enkele personen. De volledige SPSS-output, alsook de Excel-file, zijn terug te vinden op de DVD in de bijlage.

Aangezien er maar heel weinig resultaten gegeven zijn voor cyberpesten zullen we deze niet apart verwerken en steeds mee behandelen in de resultaten. Slechts daar waar cyberpesten vaak genoeg voorkomt om te onderscheiden van klassiek pesten, zullen we de resultaten ervan wel apart behandelen. De term 'pesten' zal verder dus duiden op zowel klassiek als cyberpesten, tenzij anders vermeld.

Alle verwerkte contactopnames uit onderzoeksresultaten zijn steeds slachtoffers, met uitzondering van 5 mensen die contact opnamen voor iemand anders (deze zijn dan ook opgenomen) en 4 personen die informatie zochten voor schoolwerk (niet opgenomen in onderzoeksresultaten). Verder werden 'trolls' niet mee opgenomen in de onderzoeksresultaten alsook gevallen die niets te maken hebben met (cyber)pesten. Dit kwam evenwel zeer uitzonderlijk voor.

Slechts eenmaal was het een pester zelf die hulp zocht bij Awel. Hij vond dat zijn vrienden te ver gingen en zocht een goede manier hen toch ergens halt toe te roepen zonder het risico te lopen achteraf zelf slachtoffer te worden. Hij gaf echter te weinig info mee over zijn slachtoffers en we hebben hem dus moeten uitsluiten uit deze studie.

Voor een vlottere schrijf- en leesstijl werd geopteerd om enkele begrippen in te korten. Wanneer we hierna 'kinderen', 'slachtoffers' of 'daders' gebruiken, zullen we hiermee betekenen: 'Alle kinderen en jongeren/slachtoffers/daders, die in het voorjaar van 2012 via chat of mail contact hebben opgenomen met Awel in verband met (cyber)pesten.

Gezien het hier een selecte steekproef betreft zal de Chi-kwadraattoets nooit berekend worden. Bijgevolg kunnen we niet nagaan of de gevonden verschillen al dan niet op toeval berusten (Baarda & De Goede, 2006).

7.1. Leeftijd

Tabel 1: Frequentie van de leeftijd van het slachtoffer. N=77, Missing=74

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	8	1	,7	1,3	1,3
	9	1	,7	1,3	2,6
	10	6	4,0	7,8	10,4
	11	13	8,6	16,9	27,3
	12	12	7,9	15,6	42,9
	13	11	7,3	14,3	57,1
	14	11	7,3	14,3	71,4
	15	8	5,3	10,4	81,8
	16	8	5,3	10,4	92,2
	17	6	4,0	7,8	100,0
	Total	77	51,0	100,0	
Missing	missing	74	49,0		
Total		151	100,0		

Tabel 1 geeft de frequenties weer van de slachtoffers naar leeftijd. 49% (74 personen) is 'missing' en hiervan kennen we de leeftijd dus niet. Bijgevolg zullen we bij deze figuur enkel de 'valid percent'-waarden bespreken. Verder kunnen we uit deze tabel afleiden dat het jongste slachtoffer 8 jaar oud is, en het oudste 17 jaar. De modus ligt met 17% bij de 11-jarigen, deze leeftijd komt dus het meest voor. Uit de cumulatieve percenten kunnen we ten slotte afleiden dat ongeveer de helft van de slachtoffers jonger is dan 13 jaar.

De histogram, figuur 1bis, die verder wordt weergegeven, geeft een duidelijk beeld van hoe de slachtoffers volgens leeftijd zijn verdeeld. Ook hier werd geopteerd om de 'missing values' niet op te nemen, dit om het verschil tussen de kleinere waarden duidelijk te laten overkomen in de grafiek. De ingetekende normaalverdeling geeft aan dat deze verdeling links scheef verdeeld is. Verder is de gemiddelde ('mean') leeftijd van de slachtoffers 13 jaar.

Tabel 2: Frequentie van de leeftijd van de pestkop. N=69, Missing=82

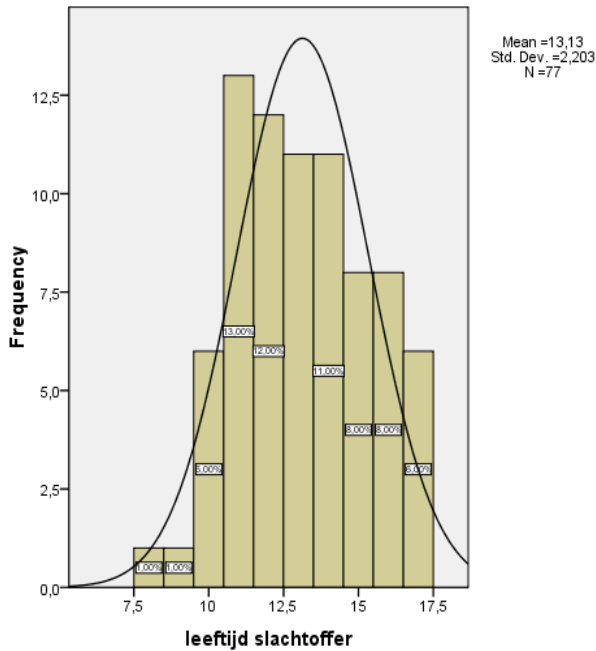
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9	2	1,3	2,9	2,9
	10	6	4,0	8,7	11,6
	11	10	6,6	14,5	26,1
	12	13	8,6	18,8	44,9
	13	7	4,6	10,1	55,1
	14	10	6,6	14,5	69,6
	15	9	6,0	13,0	82,6
	16	6	4,0	8,7	91,3
	17	4	2,6	5,8	97,1
	18	2	1,3	2,9	100,0
	Total	69	45,7	100,0	
Missing	missing	82	54,3		
Total		151	100,0		

Tabel 2 geeft de frequenties van de pestkoppen weer naar leeftijd. Ook hier enkel bespreking van de 'valid percent'- waarden om dezelfde reden als in punt 7.1. Hier is 54% (82) van de leeftijd van de pestkop 'missing'. De jongste pestkop is 9 jaar, de oudste 18. De modus, of piek, bevindt zich met 19% bij de 12-jarigen. De cumulatieve percenten geven ten slotte aan dat ongeveer de helft van de pestkoppen jonger is dan 13 jaar.

De histogram, figuur 2bis, die verder wordt weergegeven, geeft weer dat ook deze verdeling links scheef verdeeld is, hoewel toch normaler verdeeld dan figuur 1bis. Opvallend is dat de 13-jarigen de ingetekende normaalverdeling niet volgen en ondervertegenwoordigd zijn. Wel kunnen we afleiden dat de gemiddelde leeftijd 13 jaar is.

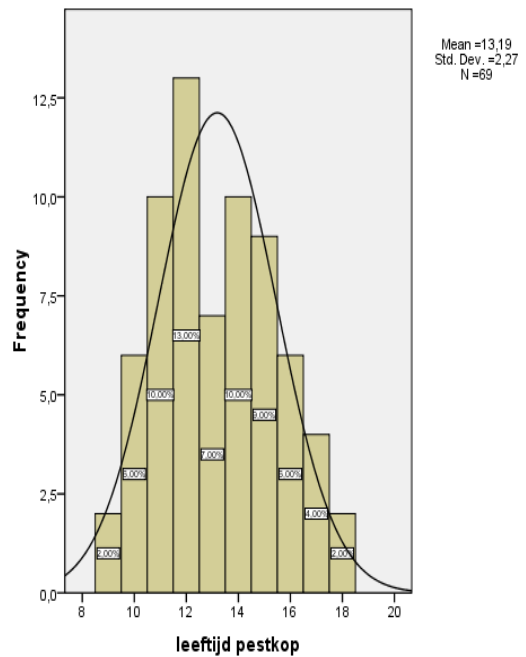
Figuur 1bis: Histogram van Figuur 1.

X-as= leeftijd slachtoffer, Y-as=frequentie. N=77

Figuur 2bis: Histogram van figuur 2.

X-as=leeftijd pestkop, Y-as=frequentie. N=69

7.2. Geslacht

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Vrouw	99	65,6	75,6
	Man	32	21,2	24,4
	Total	131	86,8	100,0
Missing	missing	20	13,2	
Total		151	100,0	

Tabel 3: Frequenties van geslacht van slachtoffer. N=131, Missing=20

Tabel 3 is de frequentietabel van het slachtoffers geslacht. Van 13% (komt overeen met 20 personen) kennen we het geslacht niet. Dit percentage niet in rekening genomen, leiden we uit de tabel af dat meisjes (76%) ruim drie keer meer gepest worden dan jongens (24%).

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Vrouw	36	23,8	47,4
	Man	40	26,5	52,6
	Total	76	50,3	100,0
Missing	missing	75	49,7	
Total		151	100,0	

Tabel 4: Frequenties van geslacht van pestkop. N=76, Missing=75

De pestkoppen zijn dan weer ongeveer gelijk verdeeld volgens geslacht als we kijken naar tabel 4. 47% van de pestkoppen is vrouwelijk, 53% is mannelijk. Het geslacht van de helft (75) van de pestkoppen kennen we overigens niet en rekenden we dus niet mee.

7.3. Oorzaak van slachtofferschap

Tabel 5: Frequenties van oorzaak van slachtofferschap. N=121, Missing=30

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	anders innerlijk	21	13,9	17,4	17,4
	anders uiterlijk	37	24,5	30,6	47,9
	zonder reden	29	19,2	24,0	71,9
	weerloos	17	11,3	14,0	86,0
	eerder slachtoffer	17	11,3	14,0	100,0
	Total	121	80,1	100,0	
Missing	missing	30	19,9		
Total		151	100,0		

Tabel 5 geeft ons een beeld van de oorzaak van slachtofferschap. Van 20% (30) kennen we de oorzaak niet. Uit deze figuur is af te leiden dat de grootste oorzaak van slachtofferschap met 31% wordt ingenomen door 'anders zijn' door uiterlijke kenmerken. Als we naar de cumulatieve percenten kijken, zien we dat ongeveer de helft, 48%, gepest wordt door het 'anders zijn', zowel door innerlijke als uiterlijke kenmerken. Van meest naar minst voorkomende oorzaken van pesten: 'anders uiterlijk' (31%), 'zonder reden' (24%), 'anders innerlijk' (17%), 'weerloos karakter' (14%), en 'eerder slachtoffer' (14%). Met 'zonder reden' wordt overigens de mening van het slachtoffer bedoeld, dit wil dus niet zeggen dat de reden niet werd meegegeven (dit zijn de 'missing values').

7.4. Duur van het pesten

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Nu juist	73	48,3	51,8
	Af en toe	3	2,0	2,1
	Maanden	49	32,5	34,8
	Jaren	16	10,6	11,3
	Total	141	93,4	100,0
Missing	Missing	10	6,6	
Total		151	100,0	

Tabel 6: Frequenties van de duur van het pesten. N=141, Missing=10

Tabel 6, de frequenties van de duur van het pesten, moet men correct interpreteren. Doordat de meeste contact opnamen omtrent hun laatst ondergane pesterij, zijn er heel wat resultaten onder 'nujuist' komen te staan. Maar dit wilt natuurlijk niet zeggen dat ze enkel en alleen nujuist werden gepest. Bijgevolg zijn uitspraken hieromtrent moeilijk.

Wel valt op dat, zonder de 7% 'missing values' in rekening te nemen, 35% van de kinderen niet eenmalig of af en toe, maar eerder al maanden gepest wordt. Verder is te zien dat het pesten bij 11% van de kinderen al jaren aansleept. Maar ook hier weten we niet hoe vaak gedurende die maanden/jaren.

7.5. Lokaliteit van het pesten

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	School	132	87,4	89,2
	Vrijetijd	7	4,6	4,7
	Thuis	9	6,0	6,1
	Total	148	98,0	100,0
Missing	Missing	3	2,0	
Total		151	100,0	

Tabel 7: Frequenties van de plaats van het pesten. N=148, Missing=3

Tabel 7 geeft ons een zicht op de plaats waar het pestgedrag heeft plaatsgevonden. Ze laat duidelijk zien dat de school, met 89%, met ruime voorsprong de meest voorkomende plaats is. In de thuis- en vrijetijdsomgeving wordt respectievelijk 6% en 5% gepest. De besproken percenten zijn ook hier zonder de 2% missende waarden weergegeven.

7.6. Aantal pestkoppen per pestgeval

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	enkeling	43	28,5	30,3
	Groep	99	65,6	69,7
	Total	142	94,0	100,0
Missing	Missing	9	6,0	
Total		151	100,0	

Tabel 8: Frequenties van het aantal pestkoppen per pestgeval. N=142, Missing=9

Uit tabel 8 kunnen we afleiden (de missing values, 6%, buiten beschouwing gelaten) dat 70% van de slachtoffers gepest wordt door een groep van minstens twee personen. De overige 30% wordt gevisieerd door één persoon.

7.7. Pestvorm

		Frequency	Valid Percent
Valid	CPDseksueel	4	2,6
	CPDbeledigen	3	2,0
	CPDnonverb	1	0,7
	CPDsociaalonline	1	0,7
	CPDouting	1	0,7
	PDfysiekszef	15	9,9
	PDmateriaal	3	2,0
	PDbeledigen	103	68,2
	PDseksueel	1	0,7
	Plfysiek	3	2,0
	Plrelationeel	16	10,6
	Total	151	100,0

Tabel 9: Frequenties van de pestvormen. N=151, Missing=0

In tabel 9 valt terug te vinden welke de pestvorm(en) zijn die gebruikt worden door pestkoppen. De 'CP' staat voor cyberpesten, 'P' voor pesten, 'D' staat voor direct en 'I' ten slotte voor indirect. Na deze codes is de meer specifieke pestvorm te vinden. Deze zijn opgesteld naar analogie met het literatuuronderzoek.

De eerste vaststelling die we maken is dat de verhouding van cyberpesten tot klassiek pesten in dit onderzoek 10 tot 141 of ongeveer 1/14 is.

Verder merken we op dat er 3 vormen niet voorkomen in het onderzoek, zijnde: 'CPI-maskerade', 'CPI-opstartgroep' en 'CPD-fysiek'. Bijgevolg zijn deze niet opgenomen in de tabel. Men dient er ook rekening mee te houden dat slachtoffers verschillende pestvormen te verduren kunnen krijgen en er dus meerdere antwoordmogelijkheden waren. In deze frequentietabel zien we geen missing values, de slachtoffers gaven dan ook altijd genoeg informatie mee om dit te achterhalen.

Uit tabel 9 leiden we af dat er één vorm met 68% bovenuit steekt, namelijk: direct beledigend pesten. Daarna komen 'direct fysiek pesten' en 'indirect relationeel pesten', met respectievelijk 10% en 11%, te staan. De vormen 'indirect fysiek', 'direct materiaal' en 'direct seksueel' komen respectievelijk 3, 3 en 1 keer voor in dit onderzoek. Zeer weinig dus.

Als we alleen naar de cyberpestgevallen kijken zijn 'direct seksueel cyberpesten' met 4 voorvallen en 'direct beledigen' met 3 voorvallen, de meest voorkomende vormen. 'Direct non-verbaal', 'direct sociaal-online' en 'direct outing' komen telkens maar 1 keer voor. Sluitende uitspraken over cyberpesten kunnen we hier dus niet echt maken gezien ze zeer weinig voorkomen in ons onderzoek. Er worden namelijk 'maar' 10 kinderen gecyberpest.

7.8. Hulpinstanties

		Frequency	Valid Percent
Valid	nee	35	33,3
	school	32	30,5
	thuis	25	23,8
	politie	3	2,9
	kjt	2	1,9
	vrienden	8	7,6
	Total	105	100,0
Missing	missing	46	
Total		151	

Tabel 10: Frequenties van al hulp gevraagd en bij wie/waar. N=105, Missing=46

Tabel 10 geeft weer hoe vaak er al hulp is gezocht en zo ja, bij welke instanties. Van 46 onderzoekseenheden kennen we de waarde niet.

We leiden er uit af dat de meeste kinderen nog geen hulp hebben gezocht voor contact te hebben opgenomen met Awel (33%). De school (leerkrachten en directie) werd in 30% van de gevallen aangewend door hulpzoekenden waarna thuis (ouders, broers, zussen) met 24% komt te staan. Daarnaast zien we dat vrienden in maar 8% van de gevallen worden aangesproken en dat er slechts 2% eerder al contact had opgenomen met Awel.

7.9. Copingstrategieën

Tabel 11, verder weergegeven, geeft de frequenties weer van welke copingstrategie meegegeven werd door de vrijwilligers van Awel. Deze zijn opgesteld naar analogie met het gevoerde literatuuronderzoek.

Het eerste wat opvalt, is dat er bij 5 gevallen geen specifieke strategie werd aangeraden.

Bij 46%, en daarmee in de meeste van de gevallen, werd 'social support' aangeraden. Dit zijn dan de doorverwijzingen naar CLB, JAC, ouders, school (directie en leerkracht) en vrienden. Overigens is dit een actieve en probleemgerichte aanpak. Op de tweede plaats komt 'problem focused' te staan (20%), ook actief en probleemgericht van aard. 'Avoidance' (passief en emotioneel) komt met 14% op de derde plaats te staan. In 8% van de gevallen werd de strategie 'wishful thinking' (ook passief en emotioneel) aangeraden. De overige strategieën, aangegeven op de website van Awel zelf, 'humor', 'whatever' en 'lichaamstaal', werden meestal aangewend als bijkomend, in combinatie met voorgaande, we hebben deze dan ook enkel weergegeven in de statistieken wanneer deze als primair beschouwd kunnen worden.

Tabel 11: Frequenties van de aangehaalde copingstrategie uitgaande van Awel. N=151, Missing=0

	Frequency	Valid Percent
Geen	5	3,3
social support	69	45,7
problem focused	30	19,9
wishful thinking	12	7,9
Valid avoidance	21	13,9
humor	3	2,0
whatever	5	3,3
lichaamstaal	6	4,0
Total	151	100,0

7.10. Vergelijkende tabellen

Geslacht pestkop – Pestvorm

Tabel 12, verder weergegeven, geeft de frequenties van het geslacht van de pestkop weer, getoetst aan de gebruikte pestvorm. We zullen nu enkel de opvallendste verschillen kort bespreken, eerst voor cyberpesten, erna voor klassiek pesten.

Bij cyberpesten zien we dat seksuele (75%) en non-verbale pesterijen (100%) voornamelijk uitgegaan zijn van jongens. Meisjes zijn eerder beledigend (80%) gaan cyberpesten. De vormen 'sociaal online', 'outing' en 'opstart groep' werden quasi evenveel aangewend door beide geslachten.

Maar over het algemeen komt cyberpesten te weinig voor in dit onderzoek om hier echt sluitende uitspraken over te kunnen doen.

Klassiek pesten kwam vaker voor en de verschillen zijn dus meer duidend. Fysiek (73%) en seksueel (83%) klassiek pesten gingen voornamelijk uit van mannelijke pestkoppen. Meisjes zijn eerder relationeel (68%) gaan pesten. Merk op dat jongens dus 'directer' pestten, daar waar meisjes eerder 'indirect' pestten. Verder werden de vormen 'direct beledigen', 'indirect fysiek' en 'direct materiaal' ongeveer evenveel aangewend door beide geslachten.

Tabel 12: Frequenties van het geslacht van de pestkop in verband met de gebruikte pestvorm.

			geslacht pestkop		Total
			vrouw	man	
PESTVORMEN ^a	CPDseksueel	Count	1	3	4
		% within \$PESTVORMEN	25,0%	75,0%	
	CPDbeledigen	Count	8	2	10
		% within \$PESTVORMEN	80,0%	20,0%	
	CPDnonverb	Count	0	2	2
		% within \$PESTVORMEN	0,0%	100,0%	
	CPDsociaalonline	Count	1	0	1
		% within \$PESTVORMEN	100,0%	0,0%	
	CPDouting	Count	1	1	2
		% within \$PESTVORMEN	50,0%	50,0%	
	CPlopstartgroep	Count	0	1	1
		% within \$PESTVORMEN	0,0%	100,0%	
	PDfysiekzelf	Count	6	16	22
		% within \$PESTVORMEN	27,3%	72,7%	
	PDmateriaal	Count	3	4	7
		% within \$PESTVORMEN	42,9%	57,1%	
	PDbeledigen	Count	29	28	57
		% within \$PESTVORMEN	50,9%	49,1%	
	PDseksueel	Count	1	5	6
		% within \$PESTVORMEN	16,7%	83,3%	
	Plfysiek	Count	2	2	4
		% within \$PESTVORMEN	50,0%	50,0%	
	Plrelationeel	Count	15	7	22
		% within \$PESTVORMEN	68,2%	31,8%	
Total		Count	36	40	76

Geslacht pestkop – Geslacht slachtoffer

Tabel 13 geeft de frequenties weer van welk geslacht door welk geslacht gepest werd. Opvallend, 91% van de vrouwelijke pestkoppen pestte een ander meisje en maar 9% pestte een jongen. Mannelijke pestkoppen daarentegen viseren hun eigen geslacht 'slechts' 14% meer dan ze meisjes doen, respectievelijk 57% en 43%.

Tabel 13: Frequenties van het geslacht van de pestkop in verband met het geslacht van het slachtoffer.

			geslacht pestkop		Total
			vrouw	man	
geslacht slachtoffer	vrouw	Count	32	21	53
		% within geslacht pestkop	91,4%	56,8%	73,6%
	man	Count	3	16	19
		% within geslacht pestkop	8,6%	43,2%	26,4%

Leeftijd pestkop – Pestvorm

Voor tabel 14, verder weergegeven, zullen we enkel de resultaten bespreken waarvan er genoeg gegevens zijn om duidende uitspraken te kunnen doen. Deze zijn: 'PD-fysiekelijk', 'PD-beledigen' en 'PI-relationeel'. De andere vormen kwamen steeds te weinig voor binnen een bepaalde leeftijd om hier sluitende resultaten te bekomen.

'PD-fysiekelijk' werd vooral aangewend door de middelste leeftijdscategorie, deze zijn de 11 tot en met 16 jaar oude kinderen. Deze piekt overigens bij de 12-jarigen met 19%. 'PD-beledigen' werd door alle leeftijdscategorieën aangewend en ook deze piekt bij de 12-jarigen met 19%. 'PI-relationeel', ten slotte, werd voornamelijk aangewend door de 12 tot en met 17-jarigen. Ook deze piekt bij de 12-jarigen met 25%.

Fysiek of beledigend pesten werd dus even vaak aangewend door alle leeftijden. Relationeel pesten daarentegen werd meer aangewend door iets oudere kinderen.

Tabel 14: Frequenties van de leeftijd van de pestkop in verband met de gebruikte pestvorm.

		leeftijd pestkop										Tota l	
		9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
N	PESTVORME CPDbeledig en	Count	0	0	0	1	1	1	2	1	0	0	6
	% within \$PESTVORM EN		,0%	,0%	,0%	16,7 %	16,7 %	16,7% %	33,3 %	16,7 %	,0%	,0%	
	CPDouting	Count	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	% within \$PESTVORM EN		,0%	,0%	100,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
	PDfysiekzelf	Count	1	1	3	4	1	3	3	3	1	1	21
	% within \$PESTVORM EN		4,8 %	4,8 %	14,3% %	19,0 %	4,8% %	14,3% %	14,3 %	14,3 %	4,8 %	4,8% %	
	PDmateriaal	Count	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	3
	% within \$PESTVORM EN		,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3% %	,0%	33,3 %	,0%	33,3 %	
	PDbeledigen	Count	1	6	9	12	6	10	9	5	4	2	64
% within \$PESTVORM EN		1,6 %	9,4 %	14,1% %	18,8 %	9,4% %	15,6% %	14,1 %	7,8% %	6,2 %	3,1% %		
PDseksueel	Count	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	4	
% within \$PESTVORM EN		,0%	,0%	25,0% %	,0%	,0%	25,0% %	25,0 %	25,0 %	,0%	,0%		
PIfysiek	Count	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
% within \$PESTVORM EN		,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%		
PIrelationeel	Count	1	1	1	6	3	4	2	4	2	0	24	
% within \$PESTVORM EN		4,2 %	4,2 %	4,2% %	25,0 %	12,5 %	16,7% %	8,3% %	16,7 %	8,3 %	,0% %		
Total	Count	2	6	10	13	7	10	9	6	4	2	69	

Geslacht slachtoffer – Oorzaak

Tabel 15 geeft aan hoe het geslacht van het slachtoffer een invloed kan hebben op de oorzaak van het ondergane pestgedrag. Wat opvalt, is dat vrouwen veel meer kans hebben om slachtoffer te zijn als ze eerder al slachtoffer zijn geweest. Verder is ook te zien dat zowel meisjes (31%) als jongens (37%) vooral gepest werden wegens hun uiterlijk. De overige oorzaken van slachtofferschap zijn ongeveer gelijk voor beide geslachten.

Tabel 15: Frequenties van de oorzaak van slachtofferschap in verband met het geslacht van het slachtoffer

			Oorzaak					Total
			anders innerlijk	anders uiterlijk	zomaar	weerloos	eerder slachtoffer	
geslacht slachtoffer	vrouw	Count	13	25	21	12	10	81
		% within geslacht slachtoffer	16,0%	30,9%	25,9%	14,8%	12,3%	100,0%
		% of Total	12,0%	23,1%	19,4%	11,1%	9,3%	75,0%
man		Count	6	10	6	5	0	27
		% within geslacht slachtoffer	22,2%	37,0%	22,2%	18,5%	,0%	100,0%
		% of Total	5,6%	9,3%	5,6%	4,6%	,0%	25,0%

Geslacht slachtoffer – Bij wie eerder hulp gevraagd

Tabel 16 geeft duidelijk aan dat meisjes (71%) sneller hulp gaan zoeken dan jongens (29%). De overige hulpinstanties zijn ongeveer gelijk verdeeld naar geslacht met uitzondering van 'vrienden'. Deze werden sneller aangesproken door jongens, namelijk 19% tegenover 3% bij de meisjes.

Tabel 16: Frequenties van 'al hulp gevraagd en bij wie/waar in verband met het geslacht van het slachtoffer.

			al hulp gevraagd						Total
			nee	school	thuis	politie	kjt	vrienden	
geslacht slachtoffer	vrouw	Count	24	19	16	1	2	2	64
		% within geslacht slachtoffer	37,5%	29,7%	25,0%	1,6%	3,1%	3,1%	100,0%
		% of Total	26,7%	21,1%	17,8%	1,1%	2,2%	2,2%	71,1%
man		Count	6	7	6	2	0	5	26
		% within geslacht slachtoffer	23,1%	26,9%	23,1%	7,7%	0%	19,2%	100,0%
		% of Total	6,7%	7,8%	6,7%	2,2%	0%	5,6%	28,9%

Geslacht slachtoffer – Copingstrategie

Tabel 17 geeft aan welke copingstrategie werd meegegeven in verband met het geslacht van het slachtoffer. Kijkend naar de grootste verschillen, merken we op dat meisjes eerder 'problem focused' (23,2%) en 'wishful thinking' (8,1%) aangeraden werd. Bij jongens is dit respectievelijk 15,6% en 3,1%. Jongens werden bijna dubbel zo vaak geholpen met de copingstrategie 'avoidance' (21,9%). Voorts werden de overige copingstrategieën, 'social support', 'humor', 'whatever' en 'lichaamstaal', even vaak aangewend voor beide geslachten.

Tabel 17: Frequenties van het geslacht van het slachtoffer in verband met de aangewende copingstrategie.

			geslacht slachtoffer		Total
			vrouw	man	
Coping	Geen	Count	4	0	4
		% within geslacht slachtoffer	4,0%	0,0%	3,1%
	social support	Count	44	15	59
		% within geslacht slachtoffer	44,4%	46,9%	45,0%
	problem focused	Count	23	5	28
		% within geslacht slachtoffer	23,2%	15,6%	21,4%
	wishful thinking	Count	8	1	9
		% within geslacht slachtoffer	8,1%	3,1%	6,9%
	Avoidance	Count	12	7	19
		% within geslacht slachtoffer	12,1%	21,9%	14,5%
	Humor	Count	1	1	2
		% within geslacht slachtoffer	1,0%	3,1%	1,5%
	Whatever	Count	4	1	5
		% within geslacht slachtoffer	4,0%	3,1%	3,8%
	lichaamstaal	Count	3	2	5
		% within geslacht slachtoffer	3,0%	6,2%	3,8%

Leeftijd slachtoffer - Copingstrategie

Tabel 18 geeft de frequenties weer van hoe de verschillende copingstrategieën zijn verdeeld naar leeftijd.

'Social support' kwam ongeveer even vaak terug bij alle leeftijden. 'Problem focused' en 'wishful thinking' was iets meer terug te vinden bij de oudere kinderen vanaf 14 jaar. 'Avoidance' werd het meest aangeprezen bij de middelste leeftijdscategorie, namelijk deze van 10 tot 15 jaar. 'Lichaamstaal' werd duidelijk meer aangeprezen bij oudere kinderen tussen 15 en 17 jaar. Uitspraak over de 'humor'-aanpak is moeilijk gezien deze maar 1 keer voorkomt (bij de 11-jarigen). Maar echt nauwkeurig zijn deze cijfers helaas niet gezien de leeftijd van het slachtoffer in 49% van de gevallen niet meegegeven werd.

Tabel 18: Frequenties van de leeftijd van het slachtoffer in verband met de aangeraden copingstrategie

		leeftijd slachtoffer									Total	
		8	9	10	11	12	13	14	15	16		17
social support	Count	1	1	3	5	9	7	6	2	5	2	41
	%le-s	100,0%	100,0%	50,0%	38,5%	75,0%	63,6%	54,5%	25,0%	62,5%	33,3%	53,2%
problem focused	Count	0	0	2	1	2	3	0	1	2	2	13
	%le-s	0,0%	0,0%	33,3%	7,7%	16,7%	27,3%	0,0%	12,5%	25,0%	33,3%	16,9%
wishful thinking	Count	0	0	0	4	0	0	2	2	0	1	9
	%le-s	0,0%	0,0%	0,0%	30,8%	0,0%	0,0%	18,2%	25,0%	0,0%	16,7%	11,7%
avoidance	Count	0	0	1	1	1	0	2	2	1	0	8
	%le-s	0,0%	0,0%	16,7%	7,7%	8,3%	0,0%	18,2%	25,0%	12,5%	0,0%	10,4%
humor	Count	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	%le-s	0,0%	0,0%	0,0%	7,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%
lichaamstaal	Count	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	2
	%le-s	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	0,0%	16,7%	2,6%

DEEL 3: DISCUSSIE EN CONCLUSIE

8. Discussie: onderzoeksresultaten en literatuurstudie

In het huidige hoofdstuk zullen we voor de literatuurstudie en de onderzoeksresultaten een bondig besluit creëren, met de nodige kritische noot. Tevens zullen we deze, indien mogelijk, trachten aan elkaar te koppelen.

Wegens een selecte steekproef moet men in het achterhoofd houden dat dit onderzoek niet veralgemeend kan worden. Uitspraak doen over eventuele evoluties bij vergelijkingen met eerdere onderzoeken, zijn bijgevolg onmogelijk.

Wanneer we spreken over slachtoffer- en daderschap, doelen we uiteraard enkel op de eenheden van dit onderzoek. Dit is dus geen veralgemening naar de gehele jongerenpopulatie in onze samenleving.

Leeftijd

De kans op slachtofferschap stijgt zeer sterk tot men 11 jaar oud is, waarna deze gestaag afneemt. Hier kan ook wel meespelen dat kinderen jonger dan 11 niet altijd even gemakkelijk toegang hebben tot een computer en Awel op die manier dus minder snel zullen contacteren. Gekoppeld aan de literatuurstudie, merken we op dat de leeftijd van de slachtoffers ongeveer overeenstemt met het onderzoek van Kowalski et al. (2012) die de piek van het aantal slachtoffers vaststelt bij de 12-jarigen.

We zouden hieruit kunnen besluiten dat de leeftijd waarop kinderen slachtoffer dreigen te worden stilaan aan het opschuiven is naar de jongere kant. Maar aangezien we enerzijds van de helft (49%) van de slachtoffers hun leeftijd niet kennen en anderzijds niet kunnen veralgemenen gezien de aard van dit onderzoek, gaat dit besluit hier niet op. Een longitudinaal onderzoek naar de leeftijd van de slachtoffers, dat steeds dezelfde methodologie gebruikt over de jaren heen, dringt zich op.

De kans op daderschap van pesterijen stijgt tot men 12 jaar heeft bereikt waarna deze, net zoals bij de leeftijd van slachtofferschap, gestaag afneemt. Verder zien we dat de piek (modus) zich bevindt bij de 12-jarigen, dit strookt helemaal met het onderzoek van Van Gampelaere (2012), die dezelfde piek heeft gevonden. Maar gezien er een groot aantal leeftijden (54%) onbekend is, en er sommige leeftijden maar enkele keren voorkomen, is het moeilijk hier een sluitende uitspraak over te doen.

Geslacht

Vrouwelijke slachtoffers zijn duidelijk oververtegenwoordigd in dit onderzoek. Ze hebben volgens de onderzoeksresultaten zelfs drie keer meer kans om slachtoffer te worden van pesterijen. Dit komt voornamelijk doordat jongens zowel jongens als meisjes pesten terwijl meisjes eerder alleen hun eigen geslacht zullen pesten. En aangezien meisjes ongeveer evenveel kans hebben als jongens om dader te zijn, zoals we hieronder zullen bespreken, valt er al een grote groep potentiële pestkoppen af voor de jongens. Dit strookt overigens helemaal met het onderzoek van Vandebosch et al. (2006) dat ook stelt dat meisjes drie keer meer kans hebben om gepest te worden dan jongens.

De pestkoppen zijn in het onderzoek ongeveer gelijk verdeeld naar geslacht. Zowel jongens als meisjes hebben dus evenveel kans om dader te zijn van pesterijen. Dit is wel voor interpretatie vatbaar gezien we enkel het geslacht kennen van de helft van de pestkoppen, de andere helft werd niet meegegeven. Dit spreekt het onderzoek van Ma et al. (2001) tegen, gezien zij hebben vastgesteld dat jongens drie keer meer kans hebben om pestkop te zijn dan meisjes. Hieruit zou men kunnen besluiten dat meisjes meer en meer zijn gaan pesten over de jaren heen. Maar ook hier is een verdere studie aangewezen omdat de gehanteerde methodologie van dit onderzoek geen veralgemening toelaat.

Oorzaak

De resultaten geven aan dat de helft van de slachtoffers gepest wordt wegens 'anders zijn'. En dan voornamelijk door uiterlijke kenmerken. Wel moet men er op wijzen dat in de gesprekken met de slachtoffers de oorzaak vaak nogal vaag beschreven wordt en de kinderen zelf niet meteen de oorzaak van hun slachtofferschap kennen of niet meteen durven uitkomen voor hun 'afwijkingen'. In vele gevallen hebben ze de oorzaak dan ook als 'zonder reden' bestempeld en dit is ook zo opgenomen in de resultaten, maar we zijn ons er dus van bewust dat dit dus niet helemaal strookt met de werkelijkheid. Ook het onderzoek van Walrave et al. (2009) komt tot dezelfde conclusie, namelijk dat de meest voorkomende oorzaak voor slachtofferschap, het 'anders zijn' door uiterlijke kenmerken is.

Duur

Sluitende uitspraken doen over de duur van de pesterijen is in dit onderzoek onmogelijk. De slachtoffers namen namelijk vaak contact op omtrent hun laatst ondergane pesterij. Daardoor zijn er heel wat resultaten over de duur onder 'nujuist' komen te staan, maar we zijn ons ervan bewust dat dit niet helemaal strookt met de werkelijkheid.

Plaats

De schoolomgeving is, zo blijkt, een broedplaats voor pesterijen. Niet echt verrassend als men weet dat de piekmomenten zich situeren bij de 11 en 12-jarigen. Het onderzoek van Goberecht (2008) komt overigens tot dezelfde onderzoeksresultaten en voegt eraan toe dat het pesten dan voornamelijk in de schoolomgeving plaatsvindt op de momenten zonder toezicht. Of dit ook zo ons bij is, kunnen we niet sluitend stellen aangezien we hierover niet genoeg informatie meekregen.

Aantal pestkoppen

De onderzoeksresultaten tonen aan, net zoals Kowalski et al. (2012) ook hebben kunnen concluderen, dat de meeste slachtoffers eerder te maken kregen met een groepje pestkoppen dan een enkeling. Reden hiervoor kan zijn dat de pestkop zelf al te maken heeft met een minder goed zelfbeeld en zelfvertrouwen, zoals besproken in het literatuuronderzoek, daarom zal hij zich sterker voelen in groep en bijgevolg dus ook in groep pesten.

Pestvorm

Direct beledigend pesten is de vorm die het vaakst terugkwam in dit onderzoek (68%). Goberecht (2008) en Vandebosch et al. (2006) vonden in hun onderzoek dat verbaal beledigend pesten met 50% de voornaamste pestvorm is. Men zou dus kunnen stellen dat er meer kinderen verbaal

beledigend zijn gaan pesten, maar gezien we ons onderzoek niet kunnen veralgemenen gaat ook hier dergelijke veronderstelling niet op.

Bij de cyberpestgevallen komt direct seksueel cyberpesten het meest voor. Cyberpesten komt echter te weinig voor in dit onderzoek, wat maakt dat sluitende uitspraken hieromtrent moeilijk zijn.

Instanties aangesproken voor hulp

De onderzoeksresultaten gaven aan dat één op drie slachtoffers nog geen instantie hadden aangesproken om hulp vóór ze bij Awel terechtkwamen. Dit is best frappant aangezien veel van de pesterijen zouden kunnen worden stopgezet indien de juiste instantie dit op een correcte manier aanpakt. De school, vrienden en het gezin zouden er alles aan moeten doen om het pestgedrag tot een minimum te herleiden, zij staan immers veel dichterbij het slachtoffer en kunnen dus beter ingrijpen. Maar we zijn ons er van bewust dat slachtoffers vaak zelf wel kunnen uitmaken bij wie ze al dan niet best om hulp gaan zoeken.

Copingstrategieën

In bijna de helft van de gevallen werd 'social support' aangeraden als copingstrategie door de vrijwilligers binnen Awel. Bij deze vorm wordt er steeds doorverwezen naar een andere instantie. Bij één vijfde van de gevallen werd de strategie 'problem focused' aangeraden. Deze zijn de actieve en probleemgerichte copingstrategieën, wat dus goed is. Toch zouden we opteren dit anders aan te pakken, wat verder besproken wordt in het hoofdstuk 'conclusie'.

Geslacht pestkop – Pestvorm

Zoals ook terug te vinden is in het onderzoek van Van Gampelaere (2012), pesten jongens eerder fysiek en verbaal (direct), meisjes zullen daarentegen eerder relationeel gaan pesten (indirect). Zij gaan dus minder een directe confrontatie aan met het slachtoffer.

Gezien er te weinig gevallen zijn van cyberpesten, zijn uitspraken hieromtrent moeilijk en laten we deze dan ook achterwege.

Geslacht pestkop – Geslacht slachtoffer

In dit onderzoek werden dezelfde resultaten gevonden als bij Ma et al. (2001), namelijk: jongens zullen bijna even vaak jongens als meisjes pesten. Meisjes zullen daarentegen eerder alleen andere meisjes pesten. Men zou kunnen stellen dat dit door de fysieke dominantie van de jongen komt. Meisjes zijn over het algemeen zowel emotioneler als fysiek zwakker als jongens en zullen dus minder geneigd zijn een jongen te pesten (Crick, Bigbee, & Howes 1996).

Leeftijd pestkop – Pestvorm

'PD-fysiekzelf', 'PD-beledigen' en 'PI-relationeel' zijn de enige vormen die genoeg voorkwamen om uitspraak over te kunnen doen. Uit het onderzoek van Van Gampelaere (2012) halen we hieromtrent: jonge kinderen pesten eerder fysiek, adolescenten eerder relationeel en verbaal. Dit strookt niet helemaal met ons onderzoek. Fysiek en verbaal of beledigend pesten werd namelijk evenveel aangewend door alle leeftijden. Relationeel pesten daarentegen werd wel meer aangewend door iets oudere kinderen maar in ons onderzoek zijn te weinig adolescenten betrokken dus de veronderstelling van Van Gampelaere (2012) kunnen we hier niet echt toetsen.

Geslacht slachtoffer – Oorzaak

Het in verband brengen van het geslacht van het slachtoffer en de oorzaak tot slachtofferschap, toont aan dat meisjes veel meer kans hebben om slachtoffer te zijn dan jongens als ze eerder al slachtoffer zijn geweest. Verder is ook te zien dat zowel meisjes als jongens evenveel kans hebben om gepest te worden wegens hun uiterlijk.

Geslacht slachtoffer – Instanties aangesproken voor hulp

Een groot verschil valt op tussen meisjes en jongens als er gekeken wordt naar wie al hulp heeft gezocht en wie niet. Meisjes doen dit namelijk ruim drie keer meer. Verrassend is dit niet gezien ze ook drie keer meer worden gepest.

9. Conclusie

De doelstelling van het onderzoek bestond erin een profiel te schetsen van de kinderen en jongeren die contact hebben opgenomen met Awel in verband met (cyber)pesterijen. Om deze doelstelling te bereiken, zijn we alle chat-en mailgesprekken aangaande (cyber)pesten van het voorjaar van 2012 gaan analyseren. De resultaten van deze kwantitatieve analyse hebben we eerst zonder meer weergegeven en besproken in het hoofdstuk 'resultaten', waarna we ook vergelijkende tabellen tussen de variabelen zijn gaan opstellen. Verder zijn we ze dan gaan bespreken en meteen gaan koppelen aan het literatuuronderzoek in het hoofdstuk 'discussie'.

Twee vaststellingen werden meteen duidelijk: het publiek dat contact opneemt met Awel aangaande (cyber)pesten, betreft bijna volledig *slachtoffers* van *klassiek pesten*. Dat het slachtoffers zijn is niet verwonderlijk, gezien zij ook effectief het slachtoffer zijn en bijgevolg vaak hulp nodig hebben.

De verhouding van cyberpesten tot klassiek pesten in ons onderzoek, vergeleken met deze binnen de samenleving, biedt wel een nieuw inzicht. Deze verhouding is in ons onderzoek namelijk één op veertien. Diezelfde verhouding is bijna drie keer hoger in de samenleving, namelijk één op vijf. De cyberpest-slachtoffers zijn dus ondervertegenwoordigd bij Awel. Een aanbeveling om deze beter te bereiken in de toekomst is terug te vinden onder '9.1. Praktische en beleidsaanbevelingen'.

In de discussie zijn we verder een vergelijking gaan maken tussen het profiel van de slachtoffers bij Awel en het profiel van de slachtoffers uit de gehele samenleving. Dit om te kijken of het bereikte publiek strookt met het doelpubliek.

Er is een miniem verschil gevonden (en daarmee eigenlijk het enige) bij de leeftijdspeik van de slachtoffers, namelijk één jaar (11 en 12 jaar). De verhoudingen van de plaats van het pesten, alsook deze bij het geslacht lopen overigens wel helemaal gelijk met ander, voorgaand onderzoek. Concluderend kunnen we stellen dat het doelpubliek van Awel goed bereikt wordt.

Aan de hand van de verbanden tussen de variabelen die gelegd werden in de discussie, kan men nu voor (digitaal) promotie- en preventiemateriaal zorgen dat op maat van het slachtoffer gemaakt is. Men weet nu immers wie door wie, waar, waarom en onder welke pestvorm, gepest wordt. Er kan nu dus van 'above the line' naar 'below the line' communicatie gegaan worden. Wel moet men in het achterhoofd houden dat hoewel veralgemening van de gelegde verbanden in dit onderzoek

onmogelijk is, we verplicht zijn deze onderzoeksresultaten toch door te trekken naar de algemene jongerenpopulatie om nuttige aanbevelingen te kunnen doen.

Ter verduidelijking een kort voorbeeld: men weet nu dat een 15 jarig meisje eerder relationeel gepest zal worden, door een ander meisje en dit in de schoolomgeving. 'Ben jij de roddels op je school door andere meisjes ook beu? Neem dan contact op met Awel!' kan dus als promotiemateriaal gebruikt worden, afgestemd op de 15 jarige meisjes. Voor een goed begrip hiervan moet men weten dat sociale media, zoals Facebook, deze specifieke afstemming op de gewenste doelgroep mogelijk maakt.

De literatuurstudie van dit onderzoek biedt een overzichtelijke samenvatting van wat er als preventiemateriaal gebruikt moet/kan worden. Het inzicht in copingstrategieën, de gevolgen van (cyber)pesten en de profielen van zowel slachtoffer als dader, zijn belangrijk bij het opstellen van zo'n materiaal.

De copingstrategieën die Awel zelf op zijn site aangeeft, worden bijna altijd meegeven in het gesprek. Los daarvan, wordt in bijna de helft van de contactopnames 'seek social support' aangeraden als strategie door de vrijwilligers binnen Awel. Bij deze vorm wordt er steeds doorverwezen naar een andere instantie. Bij één vijfde van de gevallen is 'problem focused' aangeraden.

Dat deze twee copingstrategieën het meest worden aangewend is goed, gezien ze beiden probleemgericht en actief van aard zijn. Toch lijkt het ons beter om de verhoudingen van deze twee om te keren en dus eerder 'problem focused' te gaan gebruiken als copingstrategie. Dit omdat men kan stellen dat kinderen die contact opnemen met Awel dit al doen, reeds zoekende naar 'social support' en bijgevolg niet veel zijn met een doorverwijzing. Contact opnemen met Awel houdt in dat de kinderen vaak het probleem aan sich willen aanpakken aan de hand van gegeven tips en copingstrategieën. Het doorverwijzen naar een andere instantie, verlegt het probleem gewoon. Toch zijn we ons ervan bewust dat 'problem focused' niet altijd kan, bijvoorbeeld door te weinig gegeven informatie. Ook wanneer een probleem té serieus is, kan doorverwijzing naar een instantie die dicht bij het kind staat, verkozen worden.

Verder onderzoek naar het verband tussen het profiel van het slachtoffer en de -al dan niet geslaagde- gehanteerde copingstrategie blijft wel noodzakelijk. Mits vergelijking met het profiel van 'hun' slachtoffers, kan men dan de gegeven copingstrategieën gaan evalueren en bijstellen waar nodig. Indien men nog een stap verder gaat en het profiel meteen vaststelt bij contactopname kan men dan de 'ideale' copingstrategie meegeven. Dit wordt, hieronder, verder uitgewerkt bij de suggesties voor verder onderzoek.

9.1. Praktische en beleidsaanbevelingen

Awel beschikt over een gigantische databank en deze zal jaarlijks blijven groeien. Het zou uiterst nuttig zijn moest Awel al deze toekomstige contactopnames met kinderen en jongeren ook effectief en in zijn geheel ontsluiten.

Een -al dan niet uitgebreide- vooropgestelde vragenlijst in Excel laten invullen door de vrijwilligers tijdens elk chatgesprek, zou er kunnen voor zorgen dat er efficiënter meer informatie kan

verkregen worden omdat net aan de hand van die vragenlijst gerichter kan gepolst worden en sneller een oplossing op maat kan gevonden worden. Dit zorgt dan voor een interessantere interactie tussen Awel en de jongere waardoor Awel snel meer kan worden dan een luisterend oor. Uiteraard geven vele jongeren spontaan al veel informatie mee, maar in enkele mail- en chatgesprekken was het bijvoorbeeld niet duidelijk of het om een jongen of meisje ging, waardoor de antwoorden van Awel soms zelfs wat onpersoonlijk en oppervlakkig overkwamen.

Men zou ook kunnen opteren om de kinderen en jongeren zélf een korte vragenlijst te laten invullen, eventueel naar analogie met dit onderzoek. Op voorwaarde dat deze geheel vrijblijvend en kort genoeg is, zou deze een grote respons kunnen opleveren en de methode meer valide maken, met als resultaat de mogelijkheid een veel nauwkeuriger profiel te schetsen van de populatie.

De reacties en de aanpak van de vrijwillige respondenten binnen Awel zijn zeer uiteenlopend. Het positieve aspect is dat als een jongere een tweede of derde keer terug contact opneemt, hij telkens een ander licht op de situatie krijgt door steeds met een andere medewerker verbonden te worden en zo hopelijk een volgend gesprek overbodig acht. Meteen herkennen we hierin ook het probleem: hoewel er verslaggeving is van de mail- en chatgesprekken, wordt de connectie tussen een bepaalde vrijwilliger en de jongere niet geregistreerd. Hierdoor moet het verhaal steeds opnieuw gedaan worden bij een eventuele volgende contactopname. Zo wordt er geen echt klankbord gecreëerd.

Ondanks de verschillende begeleidingsmethoden van evenveel verschillende medewerkers, kunnen we wel een continue ontwaren. Bijna zonder uitzondering wordt naar de eigen site met tips, naar het CLB en naar het JAC verwezen. Hoewel er niet te twijfelen valt over de expertise en vakkennis van deze instellingen, kan deze info evengoed gewoon gegoogled worden en komt dit antwoord als derde nogal over als standaard. Gericht een aantal copingstrategieën meegeven afhankelijk van de pestvorm, intensiteit van het pesten en de profielen van zowel dader als slachtoffer, zou tot een beter en hulpvoller resultaat kunnen leiden.

De meest efficiënte manier om te weten of de aanpak van Awel werkt, is uiteraard het de kinderen en jongeren zelf te vragen. Hen aansporen feedback te geven kan de werking van Awel alleen ten goede komen. Dit wordt verder besproken in '9.3. Suggesties voor verder onderzoek'.

Uit de conclusie leiden we af dat de slachtoffers van cyberpesten ondervertegenwoordigd zijn bij Awel. De literatuurstudie leert ons dan weer het meest gebruikte cyberpestmiddel de chat is. Een online-campagne via de sociale media voeren, waar deze chatconnecties voornamelijk aanwezig zijn, is dus een mogelijkheid om ook deze slachtoffergroep beter te gaan bereiken. Aan de hand van het profiel uit de samenleving en de verbanden die zijn gelegd in de 'discussie' kan nu tevens de juiste doelgroep met het juiste promotie- en/of preventiemateriaal bereikt worden.

9.2. Beperkingen eigen onderzoek

Gezien het hier een selecte steekproef betreft, is veralgemening niet mogelijk. Dit impliceert dat we enkel uitspraken kunnen doen over de populatie die is opgenomen en we bijgevolg geen algemeen profiel kunnen opstellen. Eventuele evoluties en vergelijkingen met ander onderzoek is alsmede ook onmogelijk.

Omdat werd gebruik gemaakt van reeds bestaande gesprekken die bovendien ongestructureerd van aard waren, was doorvragen in functie van dit onderzoek niet mogelijk. Dit heeft als gevolg dat er vaak weinig informatie in heel veel woorden gegeven wordt door de onderzoekseenheden. We kwamen dus al snel met veel ontbrekende gegevens te zitten waardoor de valide gegevens zeer klein werden. Bijgevolg; minder sluitende uitspraken en een minder juiste afspiegeling van de populatie.

We weten niet in hoeverre sociale wenselijkheid hier invloed heeft gehad op de resultaten. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de onderzoekseenheden hun geval van (cyber)pesten slechter of beter voor hebben gedaan dan werkelijk was.

'Trolls', kinderen die 'voor de grap' contact opnemen en zich soms ook gedragen als een slachtoffer, werden er wel vaak uitgepikt en niet meegerekend in de resultaten, gezien irrelevant, maar of ze er allemaal uitgehaald zijn, valt niet te garanderen.

Wat verstaan wordt onder (cyber)pesten verschilt sterk van persoon tot persoon en naar leeftijd. Enkele gesprekken gingen over pietluttigheden die eerder bestempeld kunnen worden als plagen of accidentele gebeurtenissen dan als (cyber)pesten, hetgeen voor deze scriptie wel interessant was. Deze gesprekken zijn niet opgenomen in de onderzoeksresultaten gezien irrelevant, alsook contactopnames waarin weinig (tot geen) bruikbare informatie verschaft werd.

Cyberpestgevallen komen in dit onderzoek te weinig voor om sluitende uitspraken over te kunnen doen. In de literatuurstudie van dit onderzoek is te veel aandacht besteed aan dit fenomeen in proportie tot de onderzoeksresultaten.

9.3. Suggesties voor verder onderzoek

Een eerste suggestie houdt een onderzoek bij kinderen naar de bekendheid van Awel in, waarom ze deze zouden contacteren en waarom net niet. Indien goed uitgewerkt kan dit de werking van Awel optimaliseren. Daarnaast is dan ook geweten bij wie of waar Awel bekend is en waar net niet. Promotie-en preventiemateriaal kunnen dan efficiënter worden ingezet.

Een tweede suggestie zou onderzoek betreffen naar het effect van Awel. Zoals eerder besproken is de kinderen zélf om feedback vragen, de oplossing om tot een goed uitgewerkte strategie te komen die de kinderen en jongeren beter kan helpen. Zo kan men een ordening brengen in welke (coping)strategie werkt en welke minder.

Een derde suggestie die we hier willen maken is het koppelen van suggestie twee (hierboven) en de in te vullen vragenlijst, zoals uitgelegd in '9.1.Praktische aanbevelingen'. Men koppelt hier dus de (coping)strategie aan het profiel van slachtoffer en eventueel dader. Indien goed uitgewerkt, kan dit leiden tot een (coping)strategie die het meeste kans heeft op een positief effect. We zullen dit hieronder toelichten met een voorbeeld.

Indien de beperkingen van deze studie weggewerkt kunnen worden, de aanbevelingen nageleefd en de suggesties voor verder onderzoek opgevolgd, ligt een optimale werking van Awel voorhanden. Dit kan de samenleving alleen ten goede komen.

REFERENTIES

- Baarda, D.B., & De Goede, M.P.M. (2006). *Basisboek methoden en technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baruch, Y. (2005). Bullying on the net: adverse behavior on e-mail and its impact. *Information & Management*, 42, 361-371.
- Beel, V. (2013, april 11). Belgische tieners heel veel gepest. *De Standaard*, pp. 2-3.
- Belsey, B. (2013). *Provide a child-friendly online environment*. Geraadpleegd op 28 maart 2013, op <http://www.cyberbullying.org>
- Bergmans, E., & Lescauwae, T. (2013, januari 4). Bangalijstjes, bezemfilmpjes en hoerenpagina's. *De Standaard*, pp. 4-5.
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2009). Cyberbullying and online harassment: reconceptualizing the victimization of adolescent girls. In Garcia, V., & Clifford, J. (Eds.) *Female crime victims: Reality reconsidered* (pp. 1-3). New York: Prentice Hall.
- Cioppo, S. (2008). *Het World Wide Web als schoolplein: een exploratieve studie naar cyberpesten bij jongeren in het secundair onderwijs in de Brugse regio*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Universiteit Gent, Gent.
- Clarke, A.M., & Barry, M.M. (2010). *An evaluation of the Zippy's Friends emotional wellbeing programme for primary schools in Ireland*. Galway: National University of Ireland.
- Crick, N.B., Bigbee, M.H., & Howes, C. (1996). Gender differences in children's normative beliefs about aggression: How do hurt thee? Let me count the ways. *Child development*, 67, 1003-1014.
- De Knop, I., Vanderpoorten, M., Van Der Borght, V., Gysbrechts, P., Meuleman, E., & Bouckaert, B. (2013). *Voorstel van resolutie: betreffende het opstarten van een multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen inzake pesten bij jongeren*. Geraadpleegd op 27 maart 2013, op <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2012-2013/g1898-1.pdf>
- Delver, B., & HOP, L. (2007). *Pesten is laf! Cyberpesten is laffer*. Haarlem: Vives Media
- Frydenberg, E. (1997). *Adolescent Coping: Theoretical and Research Perspectives*. Geraadpleegd op 13 april 2013, op <http://digilib.umm.ac.id/files/disk1/333/jiptumpp-gdl-jou-2009-ericafryde-16611-Document-k.pdf>
- Goberecht, T. (2008). *Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Gini, G. en Pozzoli, T. (2009). Association between bullying and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics: Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 123(3), 1060-1064.
- Griffin, R. S., & GROSS, A. M. (2004) Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 381-383.

- Hampel, P., & Petermann, F. (2005). Age and gender effects on coping in children and adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 73-83.
- Jordan, T. (1999). *The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London: Routledge.
- Justaert, M. (2013, februari 18). Voor de zomer moet pesten in strafwet staan. *De Standaard*, pp. 7-8.
- Klumper, K. (2008). *De effecten van copingstrategieën op internaliserende problemen, eigenwaarde en ervaren sociale acceptatie bij (pre-)adolescenten*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P., & Agatston, P.W. (2012). *Cyberbullying in the digital age*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Leemans, K. (2008). *Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Livingstone, S. (2009). Making contact. In *Children and the internet: great expectations, challenging realities*. Cambridge: Polity.
- Ma, X., Stewin, L. L., & Mah, D. L. (2001) Bullying in school: nature, effects and remedies. *Research Papers in Education*, 16(3), 247.
- Monat, A., & Lazarus, R.S. (1991). *Stress and coping*. New York: Columbia University Press.
- Olweus, D. (1996). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Magrez, B. (2009). *Het observatorium van de Rechten op het Internet. Advies nr. 6*. Brussel: Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie.
- Pabian, S., Vandebosch, H. (2010). *Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents*. Studie in opdracht van DICA, Antwerpen.
- Pelligrini, A.D., & Long, J.D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary to secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259-280.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T., & Cross, D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4(28), 1-10.
- Rabau, Y., & Lembrechts, L. (2008). *Perceptie, slachtofferschap en daderschap van drie vormen van cyberpesten*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- Remers, M., Ceuleers, C., & Swager, P. (2006). Deelonderzoek naar de virtuele wereld: Cyberpesten. In Wijngaards, G., Fransen J., & Swager, P. (Red.), *Jongeren en hun digitale wereld: wat leraren en ouders eigenlijk moeten weten* (pp. 50-91). Assen: Van Gorcum.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008) Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.

- Spitzberg, B. H., & Hoobler, G. (2002). Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism. *New Media Society*, 4(1), 71-92.
- Stevens, V., & Van Oost, P. (1995). *Pesten op school: een actieprogramma*. Leuven: Garant.
- Studiedienst Awel. (2013). *Cijfers 2012, het volledige rapport*. Geraadpleegd op 6 februari 2013, op <http://www.awel.be/cijfers-2012>
- Van den Akker, H. (2005). Online Pesten: Geintje of Kwetsend? Persrapport t.b.v. Planet Internet, januari 2005.
- Van Gampelaere, M. (2012). *Traditioneel pesten versus cyberpesten onder jongeren: een vergelijkende analyse naar slachtofferschap, ouderschap en gevolgen*. Niet gepubliceerde eindverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Vandebosch, H., Van Cleemput, K., Mortelmans, D., & Walrave, M. (2006). *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. Studie in opdracht van het viWTA, Brussel.
- Walrave, M. (2013). *Hoe gaan jongeren om met sociale netwerken*. Geraadpleegd op 8 juni 2013, op <http://www.mediawijs.be/nieuws/hoe-gaan-jongeren-om-met-sociale-netwerken>.
- Walrave, M., Demoulin, M., Heirman, W., & Van Der Perre, A. (2009). Cyberpesten: Pesten in bits & bytes. *Observatorium van de Rechten op Internet*, 27-30.

Bijlage 1: Vertrouwelijkheidsengagement

VERTROUWELIJKHEIDSENGAGEMENT

Anonimiteit is één van de basisprincipes van Awel. De informatie die we van kinderen en jongeren krijgen beschouwen we als vertrouwelijk. Awel verleent daarom slechts aan een beperkt aantal derden inzage in haar gespreksverslagen en dit onder een aantal voorwaarden:

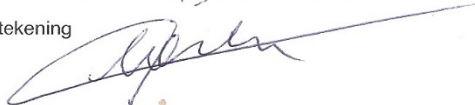
- Inzage verstrekken we enkel aan **wetenschappelijke instellingen** en **partnerorganisaties van Awel**. Andere onafhankelijke verzoekers kunnen een gemotiveerde aanvraag richten aan de Raad van Bestuur van Awel.
- Het **doel van de verzoeker moet aansluiten bij de signaalfunctie van Awel**. Dat wil zeggen dat door de verwerking van de verslagen de stem van kinderen en jongeren de weg vindt naar de ruimere samenleving. Dit kan onder de vorm van een publicatie, als ondersteunend materiaal bij het aanspreken van bevoegde instanties op hun verantwoordelijkheid, als achtergrondinformatie bij het uitwerken van acties in het belang van kinderen en jongeren...
- Met 'inzage' bedoelen we dat Awel in haar databank op zoek gaat naar die gespreksverslagen die aansluiten bij de gestelde vraag en deze verslagen bezorgt aan de verzoeker.
- **De verzoeker deelt de verslagen niet met derden** tenzij Awel dit expliciet goedgekeurd heeft.
- Awel bezorgt de verslagen zo anoniem mogelijk. Eventuele namen, (mail)adressen, woonplaatsen... worden er uit verwijderd. Desondanks kunnen kinderen of jongeren vaak nog geïdentificeerd worden aan de hand van hun verhaal. Daarom zijn **citaties**, vragen... in de publicatie pas toegestaan op voorwaarde dat ze **niet herkenbaar** zijn.
- **Awel heeft het recht de stukken na te lezen** waarin de geleverde verslagen verwerkt zijn vóór deze gepubliceerd worden. Waar de vertrouwelijkheid onvoldoende gerespecteerd is, zal Awel om de nodige aanpassingen vragen. De verzoeker geeft hieraan gevolg.
- De verzoeker neemt de nodige maatregelen om de **gespreksverslagen te 'beschermen' en te 'beveiligen'**.
- **Zodra een onderzoek, publicatie... is afgerond, vernietigt de verzoeker de gespreksverslagen.**
- **Awel ontvangt een exemplaar** van een eventuele publicatie.

..... **CLEEREN DIMITRI** (voornaam & naam)
van **Vrije Universiteit Brussel** (organisatie of wetenschappelijke instelling)
dimitricleeren@gmail.com (contactgegevens)

engageert zich de vertrouwelijkheid van de verkregen verslagen op de hierboven beschreven wijze te respecteren.

Datum **2012-2013**

Handtekening

AWEL

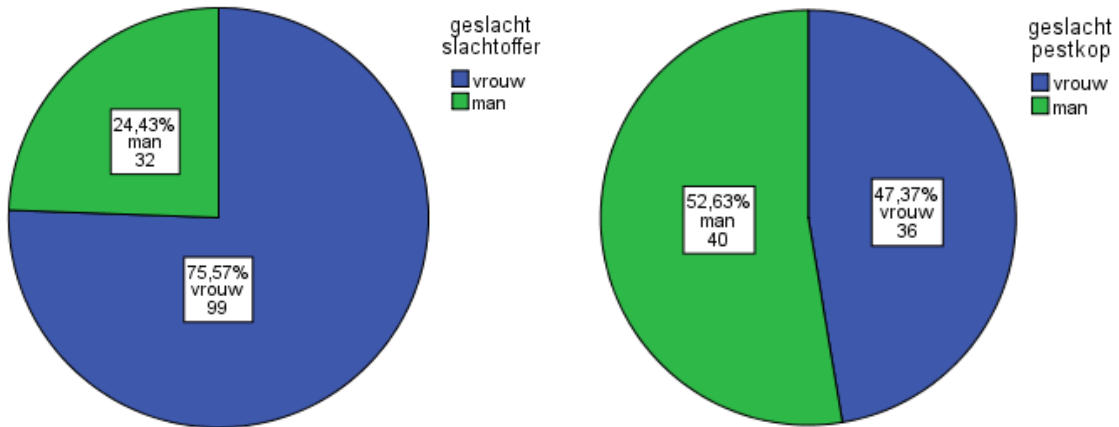
Vertrouwelijkheidsengagement | 13 september 2012 | studiedienst

1

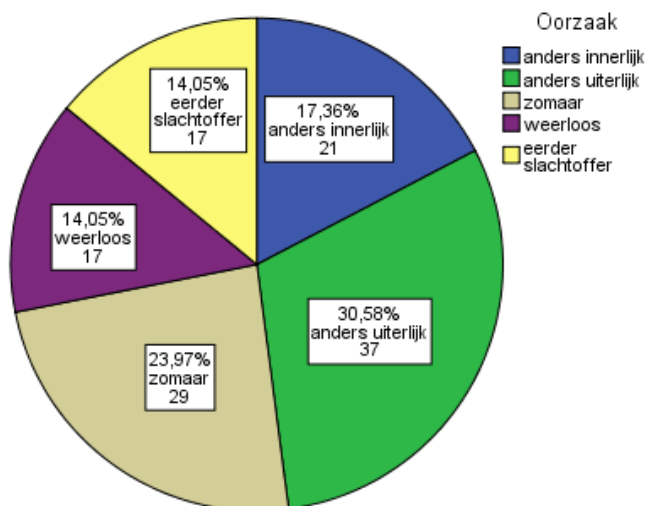
Bijlage 2: Grafieken van onderzoeksresultaten

FREQUENTIE-FIGUREN

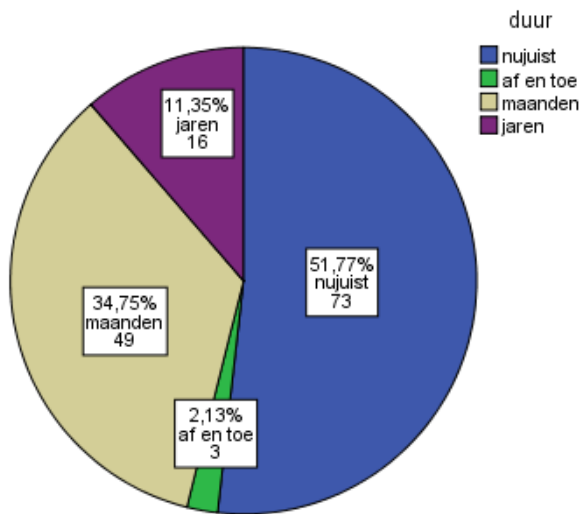
Geslacht

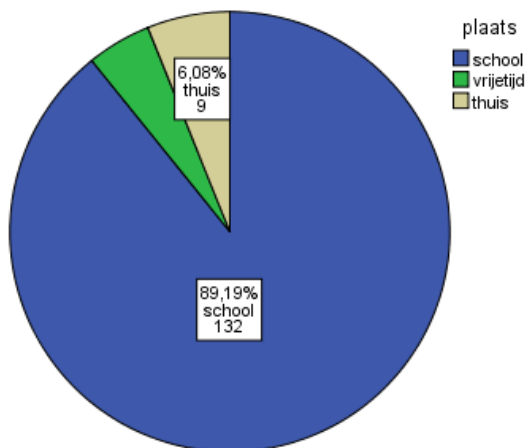
Oorzaak slachtofferschap

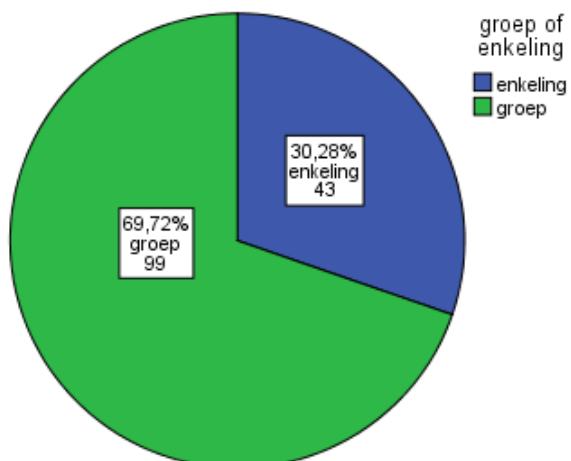
Duur van het pesten

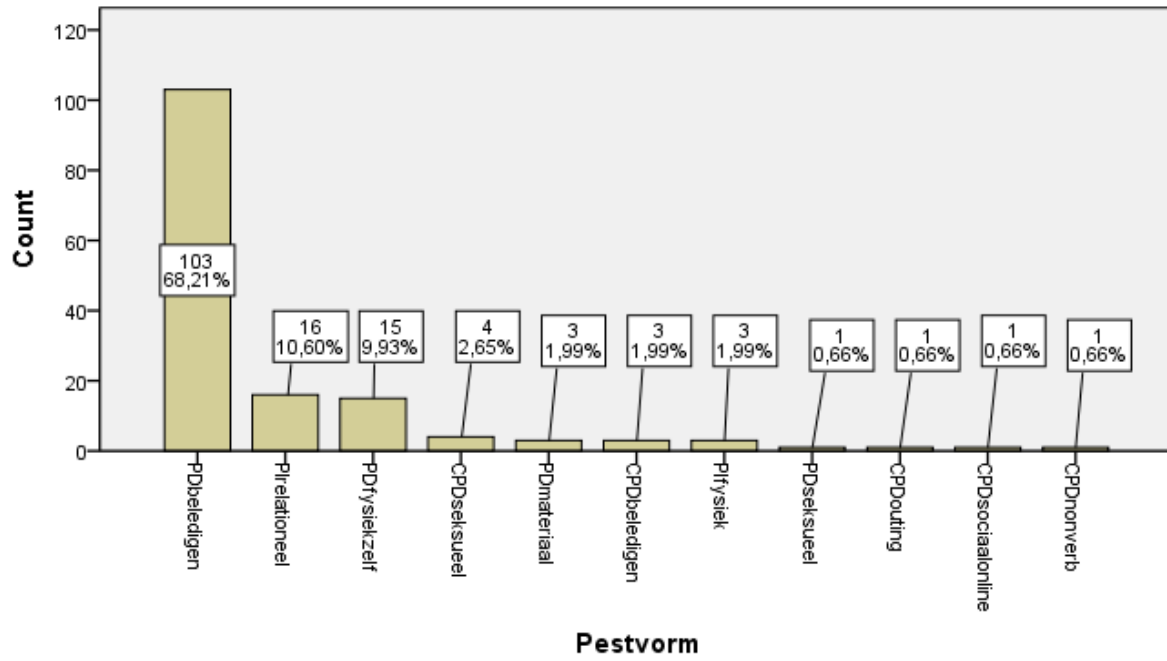
Lokaliteit van het pesten

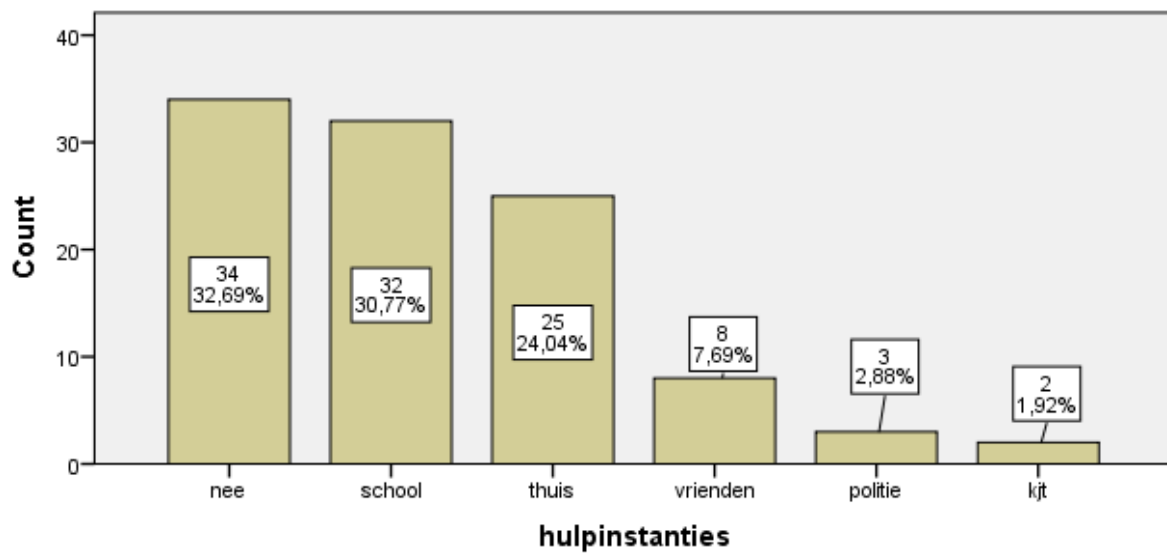
Aantal pestkoppen per pestgeval

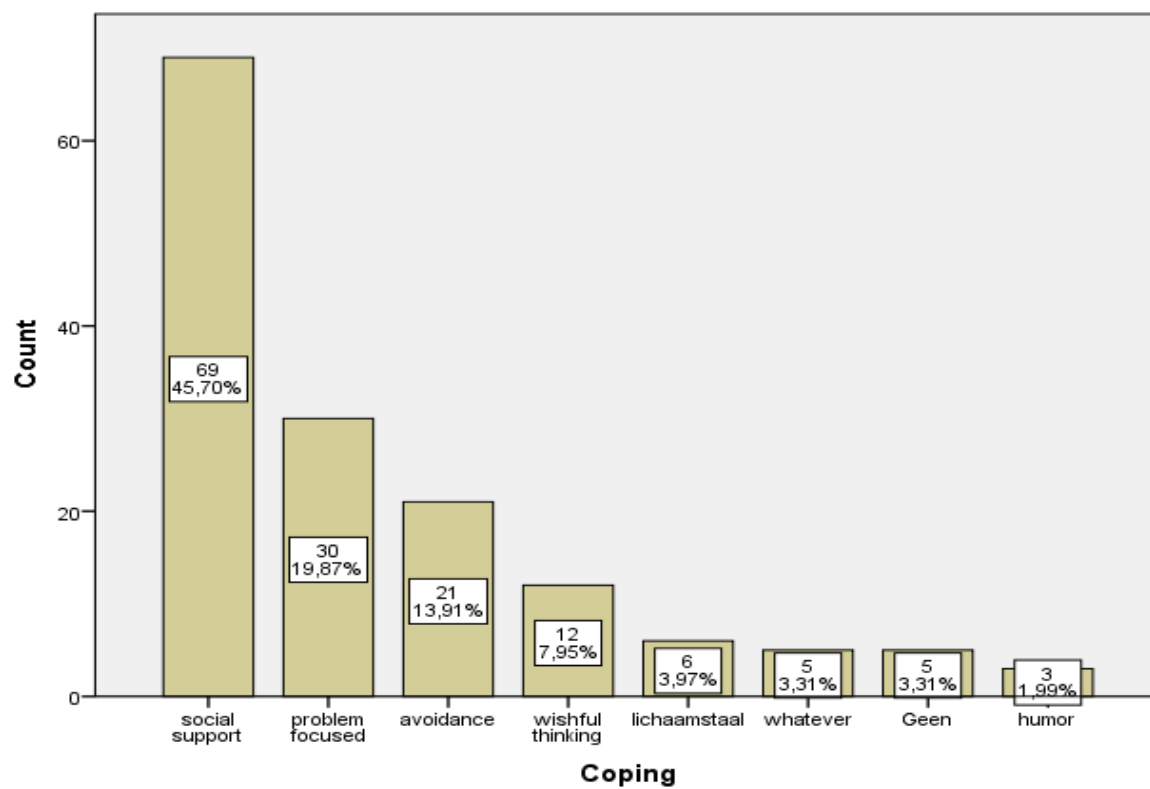
Pestvorm

Hulpinstaties

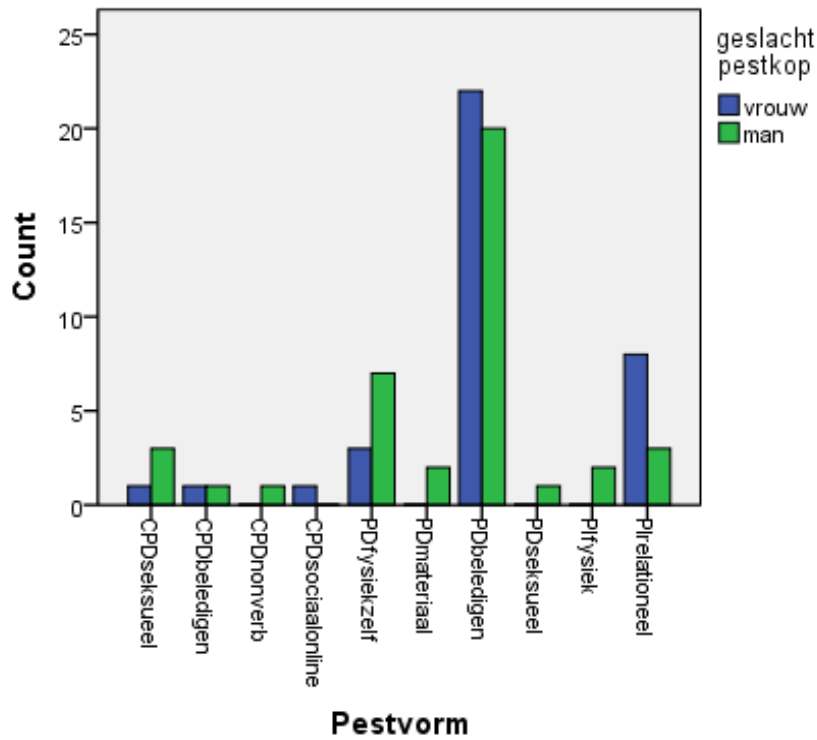

Copingstrategieën

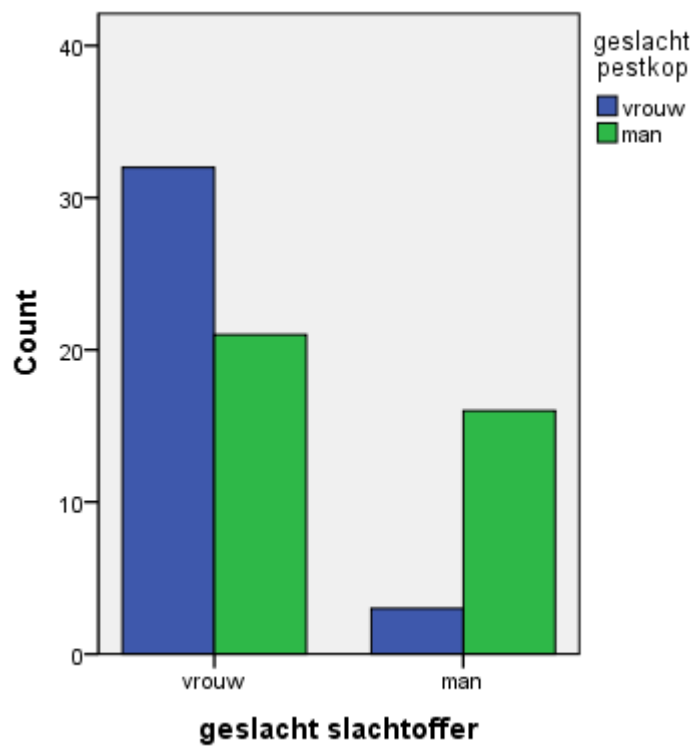

VERGELIJKENDE FREQUENTIE-FIGUREN

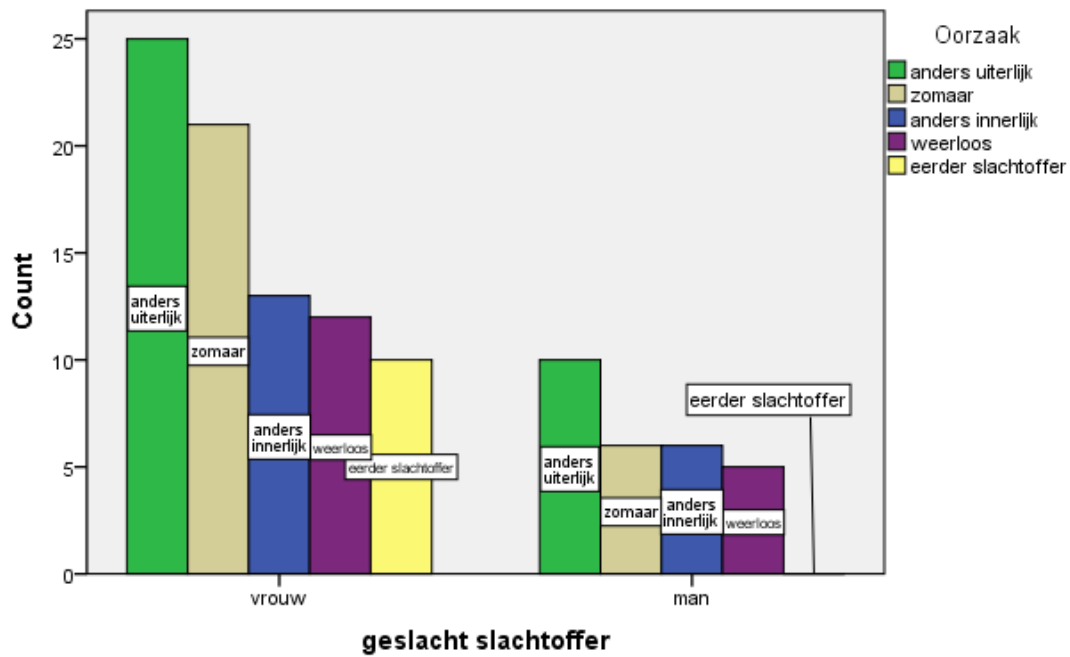
Geslacht pestkop – Pestvorm

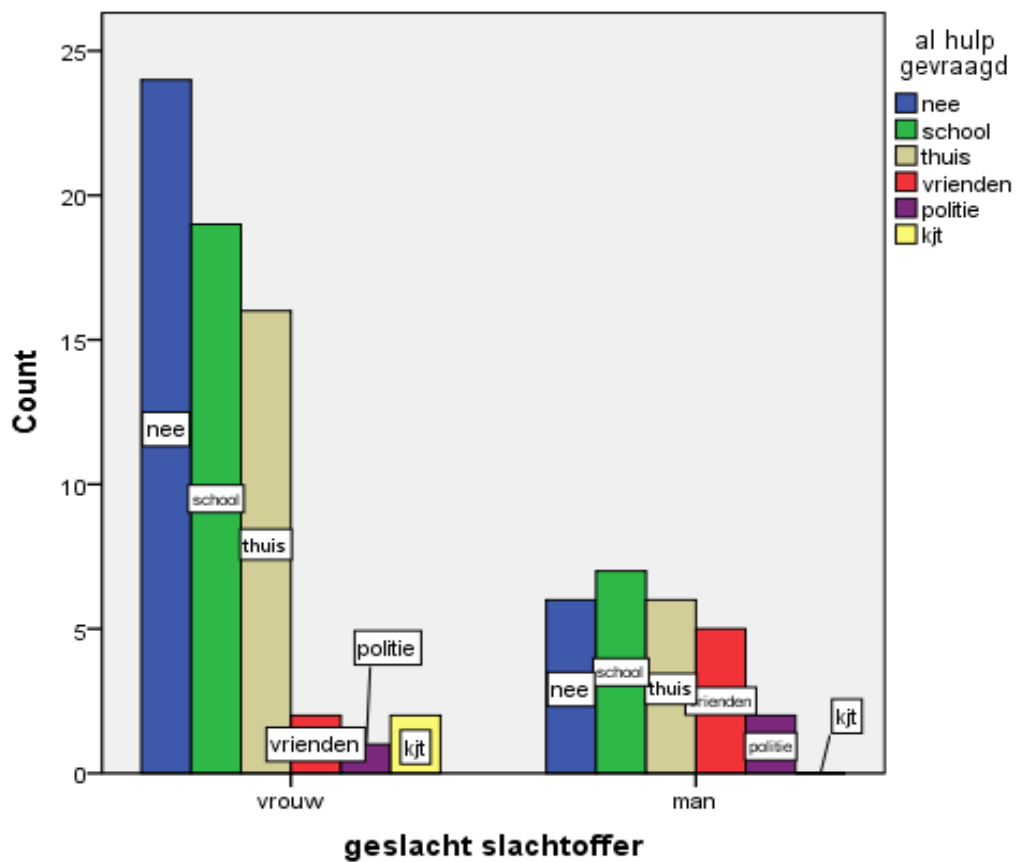
Geslacht pestkop – Geslacht slachtoffer

Geslacht slachtoffer – Oorzaak

Geslacht slachtoffer – Hulpinstanties

Geslacht slachtoffer – Copingstrategie

